

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ОПП «Публічне управління та адміністрування»

Допускається до захисту
Завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки

назва кафедри
професор Сокольська Т.В.
підпис, вчене звання, прізвище, ініціали

« 19 » *травня* 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ ВЕТЕРАНІВ ТА
ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ: СУЧАСНІ
ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТОМАШІВСЬКОЇ ГРОМАДИ, КИЇВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ)

Виконала: Затишна Віта Володимирівна
прізвище, ім'я, по батькові

Керівник: професор Сокольська Тетяна Вікторівна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

Рецензент: професор Гринчук Юлія Сергіївна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

Я, Затишна Віта Володимирівна, засвідчую, що кваліфікаційну роботу виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Біла Церква – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
 ОПП «Публічне управління та адміністрування»

Затверджую
 Гарант ОПП «Публічне управління та адміністрування»
 (підпис) доцент В.І. Панасюк
 « 22 » квітня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
 на кваліфікаційну роботу бакалавра
Затишній Віті Володимирівні
 (прізвище, ім'я та по батькові)

Тема: Публічне управління соціальним захистом ветеранів та вразливих груп у територіальних громадах: сучасні виклики та механізми реалізації (за матеріалами Томашівської громади, Київської області)

Перелік питань, що розробляються в роботі: розкрити теоретико-методологічні засади публічного управління у сфері соціального захисту населення в умовах децентралізації, визначити сутність, функції, принципи та основні механізми реалізації соціальної політики на рівні територіальних громад. Проаналізувати нормативно-правове забезпечення соціального захисту ветеранів та вразливих категорій населення в Україні, з урахуванням змін, пов'язаних з воєнним станом та повоєнним відновленням. Оцінити стан реалізації механізмів публічного управління соціальним захистом у Томашівській територіальній громаді, зокрема інституційне середовище, організацію надання соціальних послуг, інфраструктуру, кадровий потенціал та результати роботи. Дослідити потреби основних категорій населення Томашівської громади в соціальних послугах та проаналізувати практику застосування інструментів оцінки потреб і зворотного зв'язку. Проаналізувати міжнародний досвід організації соціального захисту на місцевому рівні з метою виявлення корисних практик для адаптації в українських громадах. Сформулювати практичні напрями вдосконалення публічного управління соціальним захистом у територіальних громадах України.

Вихідні дані: Конституція України, Закони України та інші нормативно-правові акти; статистичні дані Державної служби статистики України, звітно-аналітичні матеріали Міністерства соціальної політики, Міністерства у справах ветеранів, Томашівської громади; аналітичні матеріали міжнародних організацій, що реалізують проекти підтримки громад і ветеранів в Україні.

Календарний план виконання роботи

Етап виконання	Період виконання етапу	Відмітка про виконання
Огляд літератури	квітень - травень	виконано
Теоретико-методична частина	березень - грудень 2023	виконано
Аналітична частина	січень - лютий 2024	виконано
Рекомендаційна частина	березень - квітень 2024	виконано
Оформлення роботи	травень 2024	виконано
Перевірка на плагіат	травень 2024	виконано
Попередній розгляд на кафедрі	травень 2024	виконано
Подання на рецензування	травень 2024	виконано

Керівник
 Здобувачка

(підпис)
 (підпис)

професор Т.В. Сокольська
 вченої звання, інцианти, прізвище
 В.В. Затишна
 інцианти, прізвище

Дата отримання завдання « 22 » 04 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Затишна Віта Володимирівна. Публічне управління соціальним захистом ветеранів та вразливих груп у територіальних громадах: сучасні виклики та механізми реалізації (за матеріалами Томашівської громади, Київської області)

Досліджено. теоретико-методологічні засади публічного управління у сфері соціального захисту населення в умовах децентралізації, визначено сутність, функції, принципи та основні механізми реалізації соціальної політики на рівні територіальних громад. Вивчено нормативно-правове забезпечення соціального захисту ветеранів та вразливих категорій населення в Україні, з урахуванням змін, пов'язаних з воєнним станом та повоєнним відновленням. Оцінено стан реалізації механізмів публічного управління соціальним захистом у Томашівській територіальній громаді, зокрема інституційне середовище, організацію надання соціальних послуг, інфраструктуру, кадровий потенціал та результати роботи. Досліджено потреби основних категорій населення Томашівської громади в соціальних послугах та проаналізовано практику застосування інструментів оцінки потреб і зворотного зв'язку. Проаналізувати міжнародний досвід організації соціального захисту на місцевому рівні з метою виявлення корисних практик для адаптації в українських громадах. Обґрунтовано ключові напрями вдосконалення публічного управління соціальним захистом у територіальних громадах України.

Використано методичні підходи, методи, зокрема: аналіз та синтез – застосовувалися для опрацювання наукових джерел, законодавчих актів, нормативно-правової бази щодо соціального захисту ветеранів та вразливих груп населення, а також для виокремлення основних підходів до публічного управління в цій сфері; індукція і дедукція – використовувалися для формулювання висновків та їх перевірки на матеріалі Томашівської громади; порівняльно-аналітичний метод – дозволив виявити спільні та відмінні риси у реалізації механізмів соціального захисту в громадах як в Україні та так і ЄС; метод системного аналізу – забезпечив комплексне вивчення системи публічного управління соціальним захистом як складного соціально-адміністративного явища, що включає взаємодію державних і місцевих органів влади, інститутів громадянського суспільства та отримувачів послуг; соціологічні – були застосовані для збору даних про стан реалізації програм соціального захисту в Томашівській громаді, а також для визначення потреб цільових категорій (ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених); метод узагальнення – використовувався для формулювання практичних рекомендацій щодо вдосконалення публічного управління у досліджуваній сфері.

Виявлено, що Публічне управління соціальним захистом у громадах є ключовим інструментом реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні, що забезпечує ефективне надання соціальних послуг з урахуванням специфіки потреб населення і виконує такі ключові функції: ідентифікація потреб громади, формування програм підтримки, адресне надання соціальних послуг, залучення ресурсів та партнерів та оцінка ефективності – через моніторинг результатів, зворотний зв'язок і громадський контроль. Зарубіжний досвід засвідчує ефективність децентралізованих моделей соціального захисту, де важливу роль відіграє співпраця органів місцевого самоврядування з громадськими, благодійними та приватними структурами, а також використання кейс-менеджменту, систем оцінки потреб та цифрових платформ.

Зроблено висновок: У Томашівській територіальній громаді сформовано функціонально дієздатну модель публічного управління у сфері соціального захисту, яка базується на тісній взаємодії між Відділом соціального захисту населення та Центром надання соціальних послуг. Така модель забезпечує ефективну реалізацію державної політики на локальному рівні, адаптуючи її до потреб вразливих категорій – ветеранів, ВПО, осіб з інвалідністю, багатодітних родин, дітей-сиріт тощо. Враховуючи те, що практика публічного управління у сфері соціального захисту в Україні демонструє не лише позитивні приклади, а й низку системних проблем: кадровий дефіцит, недостатній рівень цифровізації, слабку міжвідомчу взаємодію, нерівний доступ до послуг у сільській місцевості, на сьогодні, ключовими напрямами удосконалення механізмів управління соціальним захистом на місцевому рівні є: розвиток соціальних хабів і спеціалізованих центрів підтримки; професіоналізація та навчання кадрів; цифровізація сервісів; запровадження механізмів прозорості й підзвітності; посилення міжсекторальної взаємодії. Лише комплексний підхід дозволить створити в громадах сучасну, ефективну та людино-орієнтовану систему соціального захисту.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить 68 сторінок, 6 рисунків, 3 таблиці, список використаних джерел із 35 найменувань, 1 додаток.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, механізми публічного управління соціальним захистом, нормативно-правове забезпечення, територіальні громади, ветерани, вразливі категорії населення, цифровізація, Томашівська громада.

ANNOTATION

Vita Zatyshna. Public management of social protection of veterans and vulnerable groups in territorial communities: modern challenges and implementation mechanisms (based on materials from the Tomashiv community, Kyiv region)

It has been investigated the theoretical and methodological principles of public administration in the field of social protection of the population under decentralization, the essence, functions, principles and main mechanisms of implementing social policy at the level of territorial communities were determined. The regulatory and legal support for social protection of veterans and vulnerable categories of the population in Ukraine was studied, taking into account changes related to martial law and post-war reconstruction. The state of implementation of public management mechanisms for social protection in the Tomashiv territorial community was assessed, in particular the institutional environment, organization of social service provision, infrastructure, human resources potential and work results. The needs of the main categories of the population of the Tomashiv community in social services were investigated and the practice of using needs assessment and feedback tools was analyzed. To analyze international experience in organizing social protection at the local level in order to identify useful practices for adaptation in Ukrainian communities. Key areas for improving public management of social protection in territorial communities of Ukraine are substantiated.

Methodological approaches and methods used include: analysis and synthesis – applied to study scientific literature, legislative acts, and the regulatory framework concerning social protection of veterans and vulnerable population groups, as well as to identify key approaches to public governance in this field; induction and deduction – used to formulate conclusions and test them based on the case of the Tomashiv community; comparative-analytical method – enabled the identification of common and distinctive features in the implementation of social protection mechanisms in communities both in Ukraine and the EU; system analysis method – ensured a comprehensive examination of the public governance system in social protection as a complex socio-administrative phenomenon that involves interaction between state and local authorities, civil society institutions, and service recipients; sociological methods – were applied to collect data on the implementation status of social protection programs in the Tomashiv community, as well as to determine the needs of target groups (veterans, internally displaced persons, low-income individuals); generalization method – used to formulate practical recommendations for improving public governance in the studied area.

It has been revealed that public governance of social protection in communities is a key instrument for implementing national social policy at the local level, ensuring the effective delivery of social services tailored to the specific needs of the population. It performs several core functions: identifying community needs, developing support programs, providing targeted social services, mobilizing resources and partners, and assessing effectiveness—through monitoring outcomes, gathering feedback, and enabling public oversight.

International experience demonstrates the effectiveness of decentralized models of social protection, in which collaboration between local self-government bodies and civil society organizations, charitable foundations, and private entities plays a crucial role. These models often involve case management, needs assessment systems, and digital platforms.

Conclusion: the Tomashiv territorial community has established a functionally capable model of public governance in the field of social protection, based on close cooperation between the Department of Social Protection and the Center for the Provision of Social Services. This model ensures the effective implementation of national policy at the local level by adapting it to the needs of vulnerable groups – veterans, internally displaced persons (IDPs), persons with disabilities, large families, orphans, and others.

Given that the practice of public governance in the social protection sector in Ukraine reveals not only positive examples but also a number of systemic challenges – staff shortages, insufficient digitalization, weak interagency coordination, and unequal access to services in rural areas – the following directions are identified as key to improving local social protection governance mechanisms: development of social hubs and specialized support centers, professionalization and training of personnel, digitalization of services, implementation of transparency and accountability mechanisms, strengthening cross-sectoral cooperation. Only a comprehensive approach will make it possible to create a modern, efficient, and people-centered social protection system in communities.

The bachelor's thesis contains 68 pages, 6 figures, 3 tables, the list of the used sources from 35 names, 1 appendice.

Keywords: social policy, social protection, public governance mechanisms of social protection, regulatory and legal framework, territorial communities, veterans, vulnerable population groups, digitalization, Tomashivka community.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ У ГРОМАДАХ	8
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ТОМАШІВСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ	21
2.1. Загальна характеристика Томашівської громади	21
2.2. Нормативно-правова база соціального захисту ветеранів та вразливих категорій населення в Україні	38
2.3. Аналіз особливостей реалізації публічного управління соціальним захистом ветеранів та вразливих категорій в досліджуваній громаді	44
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ У ГРОМАДАХ	53
Висновки до розділу 3	58
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність досліджень. У сучасних умовах воєнного стану та повоєнного відновлення Україна зіштовхується з необхідністю посилення ролі публічного управління у сфері соціального захисту. Особливе значення набуває підтримка ветеранів війни, їхніх родин та інших вразливих категорій населення, які внаслідок збройної агресії опинилися у скрутному становищі. У цьому контексті територіальні громади, як основа децентралізованої системи влади, виступають ключовими суб'єктами публічного управління, відповідальними за реалізацію державної соціальної політики на місцях.

Потреба у формуванні та впровадженні ефективних управлінських механізмів соціального захисту на рівні громад зумовлена не лише зростанням навантаження на соціальні служби, а й потребою у швидкому прийнятті рішень, міжсекторній взаємодії та адаптивності управлінських процесів до умов війни. Це обґрунтовує актуальність нашого дослідження.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – дослідити, проаналізувати та обґрунтувати напрями удосконалення механізмів публічного управління у сфері соціального захисту ветеранів і вразливих категорій населення в громадах.

Об'єкт дослідження – система публічного управління соціальним захистом населення в умовах децентралізації.

Предмет дослідження – система публічного управління соціальним захистом у громадах, зокрема механізми формування, реалізації та оцінювання політик соціального захисту ветеранів та вразливих груп населення в умовах сучасних викликів на прикладі Томашівської територіальної громади.

У кваліфікаційній роботі бакалавра застосовані загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволили забезпечити цілісне осмислення проблеми публічного управління соціальним захистом на рівні територіальної громади, серед яких: аналіз та синтез – застосовувалися для опрацювання наукових джерел, законодавчих актів, нормативно-правової бази щодо соціального захисту ветеранів та вразливих груп населення, а також для виокремлення

основних підходів до публічного управління в цій сфері; індукція і дедукція – використовувалися для формулювання висновків та їх перевірки на матеріалі Томашівської громади; порівняльно-аналітичний метод – дозволив виявити спільні та відмінні риси у реалізації механізмів соціального захисту в громадах як в Україні та так і ЄС; метод системного аналізу – забезпечив комплексне вивчення системи публічного управління соціальним захистом як складного соціально-адміністративного явища, що включає взаємодію державних і місцевих органів влади, інститутів громадянського суспільства та отримувачів послуг; соціологічні – були застосовані для збору даних про стан реалізації програм соціального захисту в Томашівській громаді, а також для визначення потреб цільових категорій (ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених); метод узагальнення – використовувався для формулювання практичних рекомендацій щодо вдосконалення публічного управління у досліджуваній сфері.

Інформаційними джерелами написання кваліфікаційної роботи бакалавра були нормативно-правова база України, стратегічні та програмні документи, наукова література та фахові публікації, статистичні дані та офіційна звітність Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики, Міністерства у справах ветеранів, Томашівської громади; аналітичні матеріали міжнародних організацій, що реалізують проекти підтримки громад і ветеранів в Україні.

Апробація результатів дослідження проведена під час виступу на студентському науковому гуртку «Публічне управління та адміністрування» БНАУ та участі у Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти «Молодь – аграрній науці і виробництву» Інноваційні пріоритети у розвитку економіки та менеджменту 23 квітня 2025 року (https://science.btsau.edu.ua/sites/default/files/konference/prog_econ_stud_23.04.2025.pdf).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ У ГРОМАДАХ

Розвиток соціальних послуг на місцевому рівні є важливим аспектом сучасної соціальної політики України. В умовах трансформації місцевого самоврядування, процес управління соціальним захистом стає невід'ємною частиною публічного управління в громадах.

Мелконян А.Г. [1] відмічає, що публічне управління у сфері соціального захисту в Україні має досить тривалу історію від церковного доброчинства за часів середньовіччя та модерну до виникнення державних інститутів і формування повноцінної законодавчої бази у незалежній країні. Додамо, що публічне управління соціальним захистом в Україні передбачає реалізацію державної політики в межах територіальних громад. Відповідно до сучасних концепцій, основною метою публічного управління є забезпечення доступності, ефективності та якості соціальних послуг для громадян. Управлінські механізми на місцевому рівні мають включати в себе чітко визначені інструменти і підходи до організації соціального забезпечення, а також належний контроль за їх виконанням.

Якість життя людини визначається особливостями її повсякденної життєдіяльності, яка є типовою для певного соціального середовища [2]. Саме ця повсякденна діяльність формує умови життєзабезпечення особи та відображає спроможність суспільства функціонувати як цілісна соціальна система.

Реалізація політики соціального розвитку можлива завдяки ефективній системі публічного управління. Через неї органи публічної влади застосовують політичні, правові, економічні та організаційні інструменти для втілення стратегічних і поточних завдань у соціальній сфері.

Зміст соціальної політики держави охоплює кілька ключових напрямів:

- Підвищення рівня матеріального добробуту та умов життя населення, що включає формування середнього класу, забезпечення стабільності податкової системи, збільшення тривалості життя.

- Сприяння зайнятості населення та розвитку людського капіталу, зокрема створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності робочої сили та стимулювання легальної зайнятості.
- Забезпечення демографічної стабільності, що передбачає зростання народжуваності, зниження рівня смертності, продовження тривалості життя, зменшення трудової еміграції та збереження здоров'я населення.
- Посилення соціального захисту та соціального забезпечення, включаючи розвиток системи соціального страхування, підвищення якості та адресності соціальних виплат, підтримку вразливих верств населення.

Таким чином, публічне управління у сфері соціального розвитку виступає ключовим інструментом реалізації державної соціальної політики на всіх рівнях, зокрема і в територіальних громадах. При цьому, нормативно-правове забезпечення публічного управління соціальним захистом населення в громадах створює підґрунтя для реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні. Однак для глибшого розуміння механізмів функціонування та вдосконалення цієї системи необхідно звернутися до науково-теоретичних засад, які дозволяють оцінити соціальний захист не лише як набір інструментів, а як складову цілісного процесу публічного управління.

Теоретичні підходи до аналізу соціального захисту в системі публічного управління охоплюють низку концепцій, що розкривають різні аспекти цього явища, рис. 1.1.

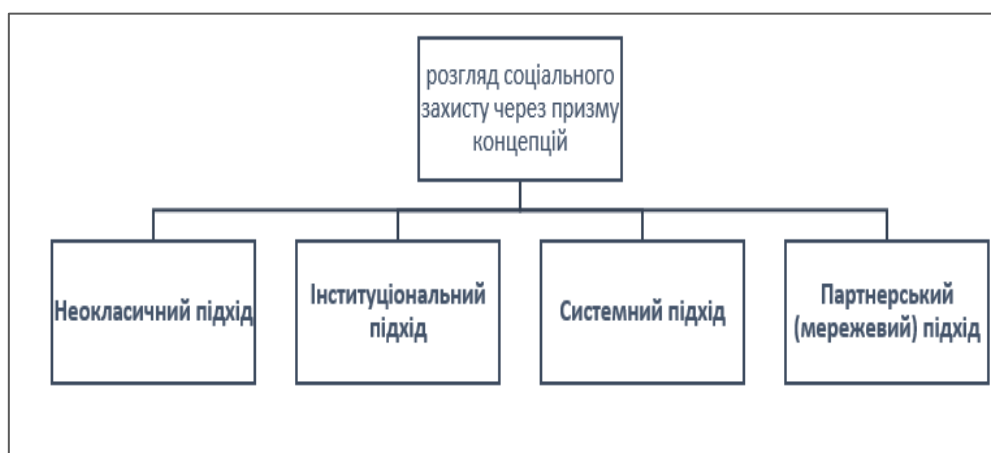

Рис.1.1. Теоретичні підходи до аналізу соціального захисту в системі публічного управління

Теорія публічного управління розглядає соціальний захист через призму декількох основних концепцій [3-5]:

- Неокласичний підхід акцентує увагу на мінімізації втручання держави, а соціальний захист розглядається як необхідне, але обмежене втручання для запобігання соціальним ризикам.
- Інституціональний підхід зосереджується на ролі інститутів (законів, норм, процедур) у формуванні ефективної системи соціального захисту.
- Системний підхід розглядає соціальний захист як підсистему в загальній системі державного управління, яка повинна взаємодіяти з іншими сферами – охороною здоров'я, освітою, зайнятістю.
- Партнерський (мережевий) підхід передбачає активне залучення недержавних структур, бізнесу, громадських організацій до реалізації політики соціального захисту.

Отже, аналіз основних теоретичних підходів до розуміння соціального захисту в системі публічного управління дозволяє сформулювати уявлення про його багатовимірність, взаємозв'язок з іншими сферами суспільного розвитку та необхідність комплексного підходу до управління в цій сфері.

У сучасних умовах, особливо в контексті децентралізації, публічне управління соціальним захистом на рівні територіальних громад має ґрунтуватися на чітких принципах, які забезпечують ефективність, прозорість, підзвітність і орієнтацію на потреби людини. Саме принципи публічного управління є теоретичним та практичним підґрунтям для побудови сталої, соціально орієнтованої політики в громадах.

Розглянемо основні принципи публічного управління у сфері соціального захисту населення, що визначають зміст, методи та механізми його реалізації, рис. 1.2.

Принцип законності забезпечує правову визначеність, запобігає зловживанням і гарантує дотримання прав громадян. Уся діяльність органів публічного управління повинна здійснюватися в межах чинного законодавства,

відповідно до Конституції України, міжнародних зобов'язань та профільних законів у сфері соціального захисту.

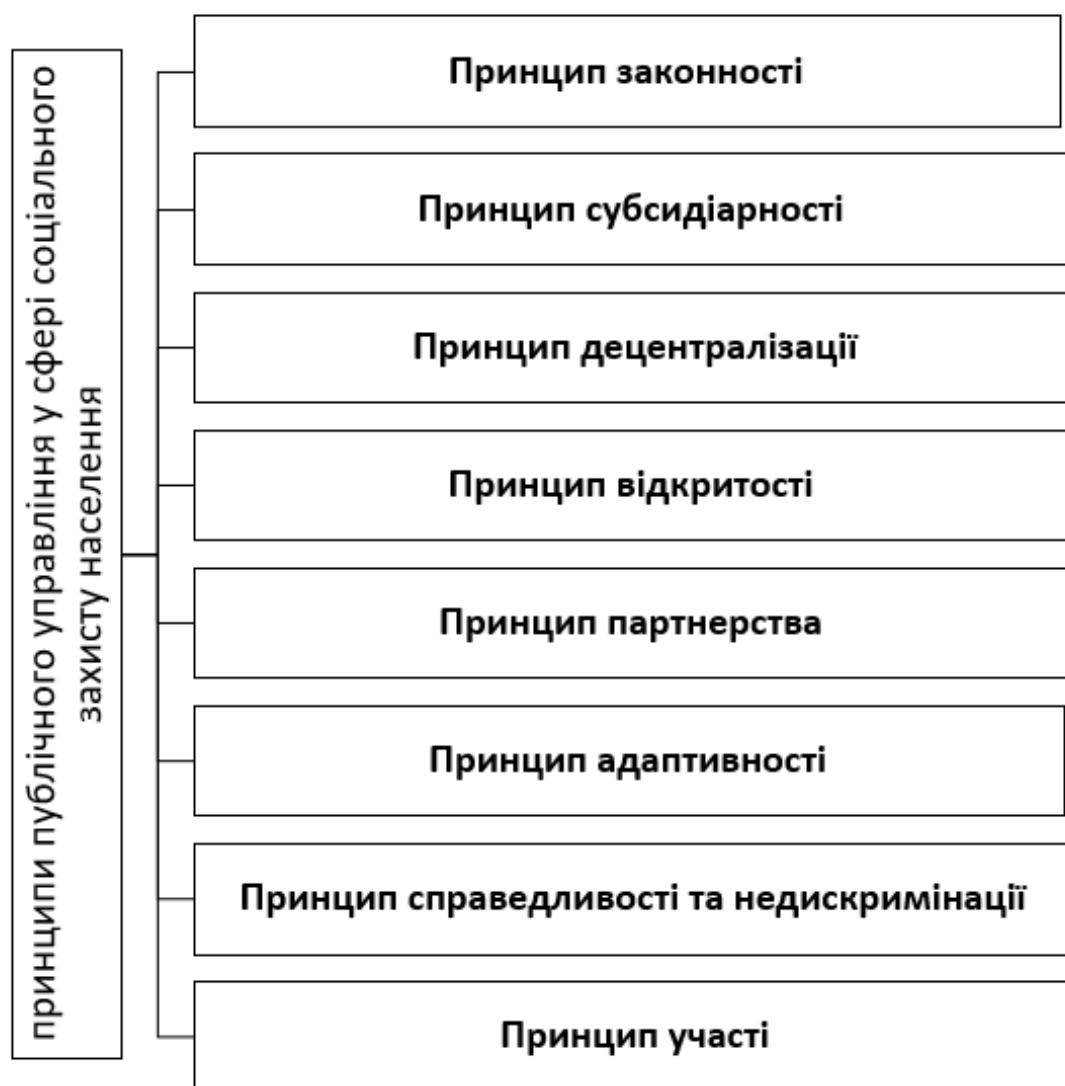

Рис. 1.2. **Принципи публічного управління у сфері соціального захисту населення**

Принцип децентралізації підсилює автономію громад, сприяє адресності допомоги та підвищує ефективність управлінських рішень. Відповідно соціальний захист має надаватися якомога ближче до людини, на рівні територіальних громад, які найкраще розуміють потреби своїх мешканців.

Принцип субсидіарності, що сприяє оптимальному розподілу повноважень і ресурсів між рівнями управління, передбачає наближення послуг до місцевого рівня.

Принцип відкритості та прозорості сприяє зміцненню довіри до влади, підвищує підзвітність і забезпечує контроль з боку суспільства. Безперечно

громадяни повинні мати доступ до інформації про соціальні послуги, пільги, програми підтримки, а також механізми прийняття рішень.

✓ Принцип участі орієнтований на те, що усі зацікавлені сторони – громадяни, громадські організації, бізнес, фахівці – повинні мати можливість впливати на формування та реалізацію політики соціального захисту. В центрі уваги підвищення якості управлінських рішень, формування прозорості, публічної політики, заснованої на реальних потребах населення.

✓ Принцип справедливості та недискримінації передбачає, що соціальний захист має надаватися на засадах рівності, недискримінації та соціальної справедливості, з особливою увагою до вразливих категорій населення. Він гарантує соціальну підтримку всім, хто її потребує, на основі принципу гідності.

✓ Принцип ефективності та результативності вказує на те, що політика і заходи соціального захисту мають бути економічно обґрунтованими, орієнтованими на досягнення конкретних соціальних результатів, а не лише на формальне виконання процедур. Цей принци дозволяє раціонально використовувати ресурси та підвищити якість послуг.

✓ Принцип адаптивності свідчить про те, що управлінські рішення повинні бути гнучкими та здатними до швидкої адаптації до змін у соціально-економічному середовищі, включаючи кризові умови (наприклад, війна, пандемії). Цей принци забезпечує стійкість та оперативність реагування системи соціального захисту.

✓ Принцип партнерства передбачає, те, що реалізація соціального захисту має відбуватися у співпраці між державою, органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством і бізнесом. Цей принцип орієнтує на підвищення ресурсну спроможність системи соціального захисту та сприяє її інноваційності.

Ми переконані, що публічне управління – це управління «разом із громадянами», орієнтоване на спільне вироблення рішень, сервісну функцію та партнерство, виходячи з цього у центрі уваги має бути людина з її потребами, вразливістю та потенціалом розвитку. Саме публічне управління з його

гнучкістю, відкритістю до партнерств і спроможністю до адаптації може стати основою сталої моделі соціального захисту на місцевому рівні. Саме ж поняття соціального захисту можна розглядати з різних підходів, наприклад, Лаврухін В.В. [6] виділяє такі:

- ✓ підтримка індивіда в бідності (класичний підхід);
- ✓ вирішення протиріч між багатством і бідністю, яке полягає в перерозподілі національного доходу від багатих до бідних верств населення (некласичний підхід);
- ✓ соціальне маневрування доходами шляхом підрівнювання доходів людини впродовж усього її життя (кейнсіанський підхід);
- ✓ вирішення протиріч між можливостями ринку і потребами населення;
- ✓ вирішення протиріч між ефективністю суспільного виробництва і соціальною справедливістю (інституційний підхід);
- ✓ поєднання державно-стандартизованих (законодавчо закріплених і регламентованих) соціальних гарантій по забезпеченню соціального самозахисту;
- ✓ розробка державою механізмів локалізації негативних тенденцій, що перешкоджають функціонуванню системи організації соціального захисту населення (податкових, правових, інформаційних, адміністративних, соціально-політичних);
- ✓ сприяння органів місцевого самоврядування суспільним організаціям у розробці і реалізації соціальних програм.

Науковець [6] також розглядає державне управління системою соціального захисту - це цілеспрямована організаційно-координуюча діяльність на всіх рівнях державної влади та місцевого самоврядування спеціально уповноважених органів шляхом прийняття ними управлінських рішень щодо розробки та виконання актів законодавства, власних рішень і завдань, створення умов для функціонування механізмів управління, спрямованих на раціональне та ефективне використання наявних ресурсів з метою забезпечення умов для реалізації державної політики соціального захисту. Оскільки державне

управління – це управління «згори вниз», орієнтоване на контроль і виконання, а публічне управління орієнтоване на спільне вироблення рішень, сервісну функцію та партнерство. То, публічне управління у сфері соціального захисту в громадах має формуватися не лише як інструмент реалізації державної політики, а як механізм спільного вирішення соціальних проблем на основі довіри, співпраці та відповідальності всіх учасників процесу.

Сем'янчук П. М., Фасолько Т. М., Федорчук О. С., Кліманн О. [7] виділяють загальні функції публічного управління зокрема:

- ✓ прогнозування та встановлення перспективних орієнтирів і напрямків у сфері соціального забезпечення;
- ✓ планування роботи всіх органів сфери соціального забезпечення в довготривалій перспективі, середньостроковому періоді та в короткому часовому проміжку;
- ✓ організаційна функція, що передбачає лінійні, функційні й лінійно-функційні види організаційних структур управління, а також упорядкування й об'єднання роботи органів сфери соціального забезпечення;
- ✓ зовнішня мотивація і внутрішнє стимулювання роботи органів сфери соціального забезпечення за допомогою матеріальних і моральних спонукальних заходів;
- ✓ координація, узгодження, уточнення, оптимізація і гармонізація роботи всіх органів, систем, підсистем та елементів сфери соціального забезпечення;
- ✓ регулювання, упорядкованість і нормування роботи всіх органів, систем, підсистем та елементів сфери соціального забезпечення;
- ✓ облік, вимірювання, збір, реєстрація та групування даних і відомостей функціонування всіх органів, систем, підсистем та елементів сфери соціального забезпечення;
- ✓ аналіз облікованих, виміряних, зібраних, зареєстрованих та згрупованих даних і відомостей функціонування всіх органів, систем, підсистем та елементів сфери соціального забезпечення; ж) контроль за діяльністю всіх органів, систем, підсистем та елементів сфери соціального забезпечення з урахуванням

запланованих показників та облікованих, виміряних, зібраних, зареєстрованих та згрупованих даних.

У контексті територіальних громад публічне управління соціальним захистом виконує такі ключові функції:

- Ідентифікація потреб громади – через діалог, аналіз соціальних даних, роботу соціальних служб на місцях.
- Формування програм підтримки – на основі місцевих стратегій розвитку та державної соціальної політики.
- Адресне надання соціальних послуг – з урахуванням індивідуальних обставин і потреб мешканців.
- Залучення ресурсів та партнерів – включно з волонтерами, бізнесом, міжнародною допомогою.
- Оцінка ефективності – через моніторинг результатів, зворотний зв'язок і громадський контроль.

Разом із тим, ефективність реалізації вищезазначених функцій публічного управління соціальним захистом залежить не лише від організаційної спроможності органів місцевого самоврядування, а й від моделі соціальної політики, що домінує в державі. У цьому контексті варто звернути увагу на критичні оцінки традиційної моделі Welfare State.

Зокрема, Красота О. [8] відмічає, що нині основні положення моделі Welfare State (згідно з якою відповідальність за рівень добробуту у суспільстві перекладена на державу, рис. 1.3.) нині дещо втратили свою актуальність, оскільки забезпечення виживання найменш захищених верств населення не означає забезпечення розвитку потенціалу особистості. Саме надання значної кількості різноманітних соціальних виплат, пільг, субсидій має зворотну дію: чим більше фінансових ресурсів держава витрачає на соціальні видатки, тим більшою є втрата населенням мотивації до продуктивної діяльності і власного розвитку.

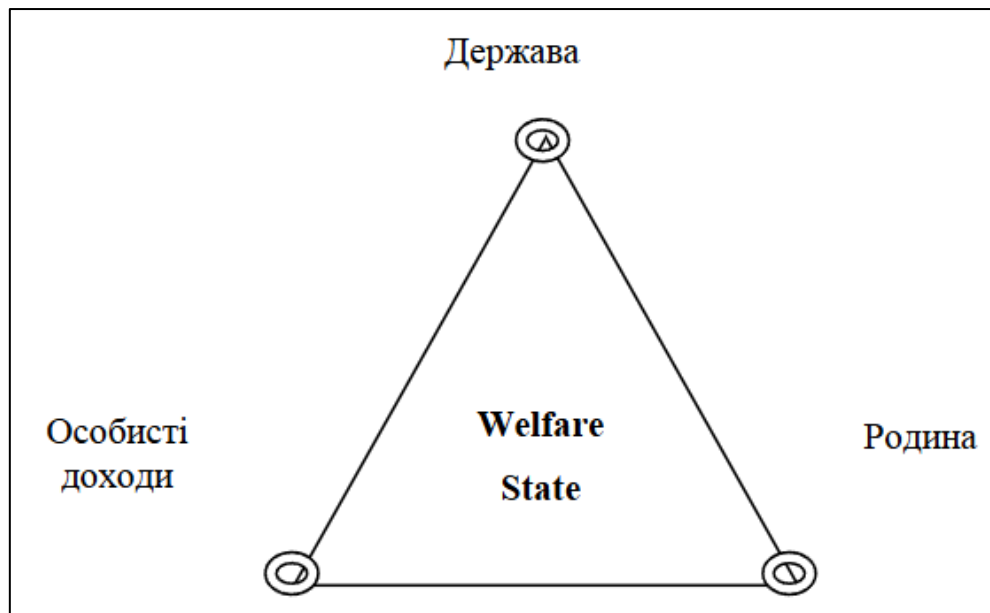

Рис.1.3. Соціальна політика на основі моделі держави загального добробуту [7]

Соціальна політика, що базується на моделі держави загального добробуту, має низку суттєвих недоліків:

- Зниження мотивації до продуктивної діяльності. Постійне перерозподілення доходів від осіб, які працюють, до тих, хто не може або не бажає цього робити, призводить до знецінення особистої відповідальності за результати праці. Це послаблює стимул до самореалізації, знижує рівень економічної активності та гальмує загальний розвиток країни.
- Зростання фінансового навантаження на працездатне населення. Поступове збільшення соціальних відрахувань створює надмірний тягар для платників податків – як для підприємців, так і для найманих працівників. Ситуацію ускладнює поширення тіньової зайнятості та активізація міграційних процесів, що зменшує базу наповнення соціальних фондів.
- Посилення тиску на пенсійну систему та сферу охорони здоров'я. Збільшення тривалості життя населення, зростання вартості сучасних медичних послуг і очікування їхньої якості зумовлюють підвищене фінансове навантаження на системи соціального забезпечення, зокрема пенсійну та медичну.
- Ризик дестабілізації фінансової системи держави. Надмірні соціальні витрати, що фінансуються переважно за рахунок бюджетного перерозподілу

ресурсів та коштів із соціальних фондів, створюють потенційну загрозу бюджетного дефіциту та фінансової нестабільності. Особливо високим цей ризик є в умовах економічної кризи.

О. Красота [8] пропонує здійснити перехід від пасивного соціального захисту до активного на основі соціальної інклюзії, що сприятиме підвищенню добробуту громадян, зростанню можливостей реалізувати свій особистісний потенціал в усіх сферах суспільного життя – економічній, соціальній, громадянській і політичній, рис. 1.4.

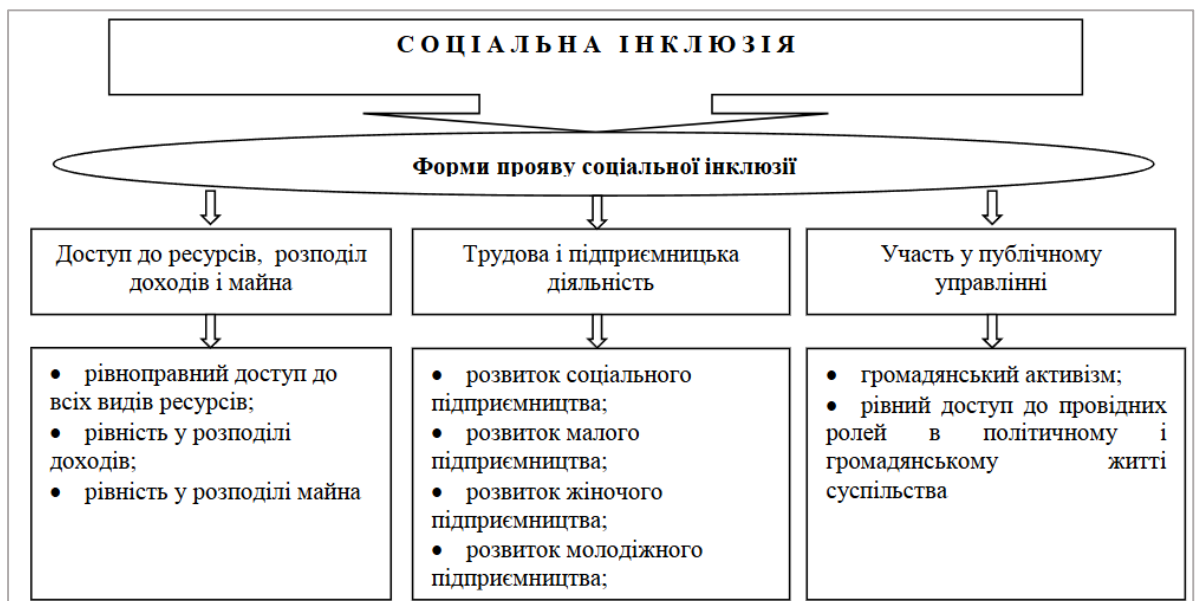

Рис.1.4. **Форми прояву соціальної інклюзії [8]**

Такий підхід актуалізує потребу у чіткому розумінні сутності самого поняття соціального захисту, який слід розглядати як сукупність забезпечувальних державою організаційних, соціальних, правових, економічних гарантій і заходів, спрямованих на задоволення матеріальних та духовних потреб соціально-незахищених верств населення [9].

У сучасних умовах особливої актуальності набуває пошук ефективних моделей організації соціального захисту на місцевому рівні, з урахуванням принципів децентралізації та орієнтації на потреби громади.

У цьому контексті Петровський, П., Обіход, М. [10] пропонують з метою формування інтегрованої моделі соціального захисту населення, надання соціальних послуг та захисту прав дитини на рівні громади та забезпечення

доступності і комплексного підходу у наданні соціальної підтримки та соціальних послуг для всіх мешканців громади можна запропонувати модель управління, за якою всі суб'єкти, пов'язані із соціальним захистом населення, наданням соціальних послуг та захистом прав дитини, були б об'єднані у єдину інтегровану систему. Основними напрямками створення інтегрованої системи соціального захисту на рівні громади є такі:

-інтеграція управління, якої можна досягти шляхом створення структурного підрозділу у виконавчому комітеті місцевої ради, що має повноваження у сфері соціального захисту та надання соціальних послуг населенню;

-інтеграція стратегій, яку можна здійснити шляхом запровадження планування та програмно-цільового бюджетування;

-інтеграція процесів, яку можливо здійснити через визначення, запровадження певних процесів, принципів, технологій, прийняття правил та процедур для організації надання соціальної підтримки мешканцям територіальної громади;

-забезпечення міжвідомчої взаємодії та міждисциплінарного підходу при наданні послуг.

Запровадження таких практик на рівні громади потребує чіткого розуміння загальної парадигми державної політики у сфері соціального захисту.

Тоді як трактування державної політики соціального захисту за дослідженнями В. Тертички, це – відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність / бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства [11].

Гусар Н.С. та Чальцева О.М. [12] виділяють такі механізми публічного управління системою соціального захисту населення:

✓ податковий механізм – надання пільг (зниження податків) компаніям, організаціям, щоб стимулювати економічну активність населення;

- ✓ кредитний механізм – надання коштів з бюджетів і соціальних фондів на діяльність системи соціального захисту населення;
- ✓ бюджетний механізм – пряме фінансування з бюджетів і фондів, спрямоване на стимулювання економічної активності населення території (особливо кризової) в Україні;
- ✓ механізм держзамовлення – механізм, який застосовується задля створення нових робочих місць у державних компаніях, організаціях (насамперед кризових);
- ✓ адміністративний механізм – механізм, спрямований на покращення рівня соціального захисту населення шляхом заборон, дозволів, обмежень у законодавстві;
- ✓ організаційний механізм – механізм, що координує діяльність системи соціального захисту населення;
- ✓ правовий механізм – розробка і ухвалення нормативних актів, що регламентують діяльність різних суб'єктів управління у сферах зайнятості, формування рівня життя і соціального захисту населення;
- ✓ програмний механізм – механізм, який відповідальний за розробку програм, які сприятимуть підвищенню економічної активності, рівня якості життя населення у певних територіях України (насамперед тих, які є кризовими).

Кириченко О. Ю. [13] відмічає, що вектор шляхів реформування та розвитку системи соціального захисту населення як об'єкта публічного управління в Україні повинен бути направлений, в першу чергу, на впорядкування та вирішення проблем, які до сьогодні навіть не були належним чином систематизовані. У зв'язку з цим будуть виникати труднощі під час розробки, удосконалення і ефективної реалізації загальних та спеціальних засобів і методів публічного управління, в першу чергу це торкнеться вивчення державної соціальної політики, системного та ситуаційного аналізу, програмно-цільових методів, системи експертних оцінок, а також принципів, що є фундаментальними у сучасній теорії публічного управління.

Таким чином, теоретико-методологічне осмислення публічного управління соціальним захистом у громадах дозволяє розглядати цю сферу як складову цілісної соціальної політики, орієнтованої на потреби людини, соціальну справедливість та партнерство.

Висновки до розділу 1

1. Публічне управління соціальним захистом у громадах є ключовим інструментом реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні, що забезпечує ефективне надання соціальних послуг з урахуванням специфіки потреб населення. Публічне управління соціальним захистом в громадах виконує такі ключові функції: ідентифікація потреб громади, формування програм підтримки, адресне надання соціальних послуг, залучення ресурсів та партнерів, оцінка ефективності – через моніторинг результатів, зворотний зв'язок і громадський контроль.

3. У межах публічного управління на місцевому рівні пріоритетами є інтеграція управлінських процесів, міжвідомча взаємодія, стратегічне планування та розвиток партнерства, що дозволяє формувати адаптивну, цілеспрямовану та сталу модель соціального захисту. Особлива увага має приділятися реалізації принципів децентралізації, субсидіарності, прозорості та участі громадян.

4. Для забезпечення результативності публічного управління соціальним захистом необхідно впроваджувати ефективні управлінські механізми, зокрема податкові, бюджетні, адміністративні, програмні та правові інструменти. Їхнє узгоджене застосування у рамках інтегрованої системи дозволяє не лише задовольнити базові соціальні потреби, а й сприяти соціальній інклюзії, самореалізації та підвищенню якості життя населення громад.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП У ТОМАШІВСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

2.1. Загальна характеристика Томашівської громади

Томашівська сільська територіальна громада Фастівського району, Київської області була утворена у 2019 році, відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [14] та в межах реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування [15]. На момент її створення до складу громади увійшли 13 населених пунктів: Томашівка (адміністративний центр), Ярошівка, Великі Гуляки, Федорівка, Василівка, Дідівщина, Деминівка, Вільшанська Нива, Пришивальня, Вишня, Кончаки, Соснівка, Конопельки. Додамо, що згідно з Постановою Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-ІХ «Про утворення та ліквідацію районів» [16] та Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 року № 715-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Київської області» [17], до громади приєдналися ще чотири села: Вільне, Юрівка, Дорогинка, Коціївка.

Томашівська громада розташована на південному заході Київської області, у складі Фастівського району з адміністративним центром – село Томашівка. Загальна чисельність населення громади становить 4057 осіб (Додаток А), площа – 26 110,7376 га.

Юридична адреса Томашівської сільської ради: 08510, Київська область, Фастівський район, с. Томашівка, вул. Перемоги, 9.

Керівництво громади представлено головою – Пашун О. В., заступником голови з питань діяльності виконавчих органів – Тюрів В.І., секретар ради – Юхименко В.Г.

Важливою складовою функціонування Томашівської сільської територіальної громади є ефективна організація роботи її органів місцевого самоврядування. Центральне місце в забезпеченні повсякденної діяльності ради, її органів та посадових осіб займає апарат сільської ради, який виконує

адміністративні, організаційні, правові та кадрові функції. У цьому контексті доцільно проаналізувати структуру (рис. 2.1), завдання та особливості діяльності апарату Томашівської сільської ради, оскільки саме він забезпечує практичну реалізацію управлінських рішень, прийнятих радою та її виконавчим комітетом.

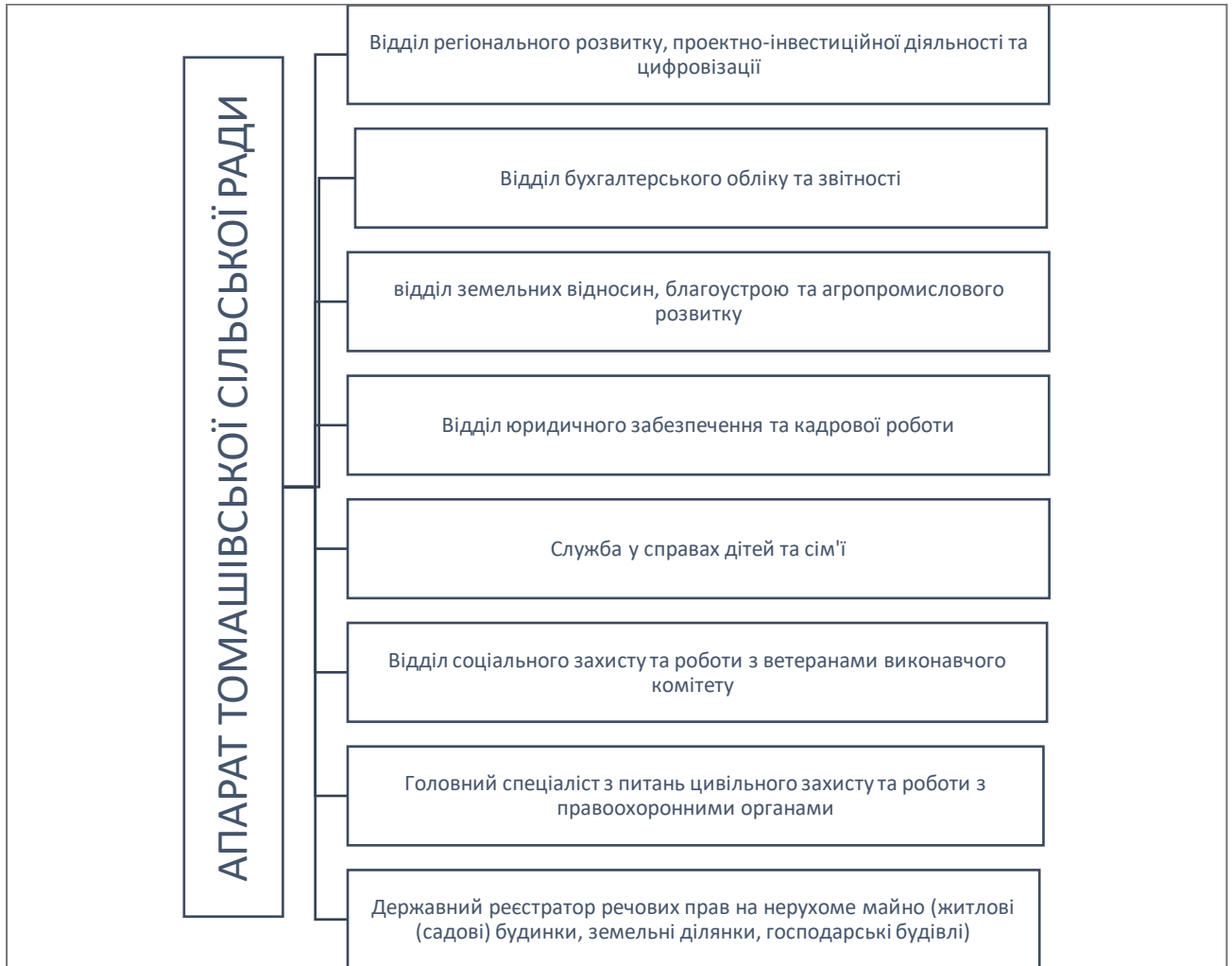

Рис. 2.1. Структура апарату Томашівської сільської ради

Аналізуючи рис. 2.1. можна додати, що Відділ регіонального розвитку, проектно-інвестиційної діяльності та цифровізації серед основних завдань має такі:

✓ У сфері регіонального розвитку: Організація виконання державних програм, розроблення і реалізація місцевих програм у сфері регіонального розвитку, подання пропозицій до проектів місцевих програм соціально-економічного розвитку територіальної громади щодо поліпшення рівня комунального обслуговування населення та благоустрою населених пунктів, охорони навколишнього природного середовища, енергозбереження; Виконання

робіт, пов'язаних з аналітичною діяльністю стосовно забезпеченості містобудівною документацією населених пунктів Томашівської сільської ради; Створення умов для раціонального і економічно-обґрунтованого використання земель населених пунктів, що увійшли до складу об'єднання. Підготовка документів стратегічного планування.

✓ У сфері проектно-інвестиційної діяльності: Здійснення аналітичної та організаційної роботи у сфері залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в інтересах громади; Підготовка конкретних пропозицій та практичних рекомендацій щодо розроблення та участі інвестиційних програм у конкурсах проектів і програм щодо діють на території України; Сприяння налагодженню міжнародних зав'язків громади в галузі інвестиційної діяльності, промоція інвестиційної привабливості громади, цільовий пошук та встановлення контактів з потенційними інвесторами, представниками зовнішніх джерел фінансування; Участь у виборі земельних ділянок для розміщення об'єктів будівництва та визначення інвестиційно привабливих земельних ділянок.

✓ У сфері цифровізації: Використання “цифрових” платформ для спрощення та оптимізації внутрішніх процесів, поліпшення взаємодії з громадянами; Підвищення прозорості та ефективності місцевого самоврядування шляхом досягнення стандартизації управлінських та ділових процесів, а також використання аутсорсингу для непрофільних функцій; Забезпечення розвитку й удосконалення єдиного інформаційного простору територіальної громади; Здійснення заходів щодо розвитку цифровізації, цифрової трансформації, електронного урядування, електронної демократії, інформаційно-комунікаційних технологій.

✓ У сфері містобудування та архітектури: Реалізація державної і місцевої політики у сфері містобудування та архітектури на території Томашівської громади; Підготовка витягів з містобудівної документації; Підготовка проектів рішень виконавчого комітету щодо присвоєння поштових адрес об'єктам нерухомого майна та об'єктам будівництва; Робота в реєстрі будівельної діяльності; Аналіз стану містобудування на території громади, організація розроблення і

забезпечення у встановленому порядку внесення змін до генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації; Забезпечує оприлюднення прийнятих рішень щодо розроблення містобудівної документації на місцевому рівні, оприлюднення проектів містобудівної документації на місцевому рівні та доступ до цієї інформації громадськості; Організовує проведення громадського обговорення містобудівної документації.

Відділ земельних відносин, благоустрою та агропромислового розвитку виконує важливі завдання серед яких :

✓ У сфері землеустрою: Реалізація державної політики у сфері регулювання земельних відносин земель комунальної власності у межах повноважень органів місцевого самоврядування. Здійснення ефективного управління землями комунальної власності територіальної громади та іншими землями, які перебувають у віданні Томашівської сільської ради. Підготовка проектів рішень Томашівської сільської ради з питань передачі земельних ділянок комунальної власності у власність громадян, надання земельних ділянок у користування фізичним та юридичним особам, зміни цільового призначення, вилучення, викупу із земель комунальної власності, зміну землекористування відповідно до Земельного кодексу України. Підготовка договорів оренди землі щодо земельних ділянок наданих рішеннями сільської ради у оренду, облік укладених та зареєстрованих договорів оренди земельних ділянок комунальної власності, здійснення розрахунків розмірів орендної плати за користування земельними ділянками відповідно до вимог чинного законодавства та проведення перерахунків розмірів орендної плати у випадках, визначених законом. Участь у проведенні земельних аукціонів. Здійснення реєстрації і обліку звернень громадян, юридичних та фізичних осіб з питань, що належать до компетенції відділу, забезпечення своєчасного, правильного та повного їх розгляду. Ведення прийому громадян та надання консультацій з питань, що належить до компетенції Відділу.

✓ У сфері благоустрою: Сприяння розвитку та поліпшенню стану благоустрою. Внесення пропозиції сільському голові та його заступнику про

розвиток та поліпшення стану об'єктів та елементів благоустрою населених пунктів, удосконалення участь у розробці Правил благоустрою території Томашівської сільської ради. Бере участь в обговоренні проектів благоустрою об'єктів та елементів благоустрою ради, іншої технічної документації з питань благоустрою і вносить відповідні пропозиції на розгляд Томашівської сільської ради та її виконавчого комітету, підприємств, установ, організацій, не залежно від форм власності. Здійснення комунікації з підприємствами, установами та організаціями, не залежно від форм власності в межах покладених на відділ функцій та завдань.

✓ У сфері агропромислового розвитку: Проведення аналізу стану і тенденції економічного та соціального розвитку аграрного сектору громади; Підготовка пропозицій до проектів програм і прогнозів регіонального соціально-економічного розвитку, а також відповідних цільових програм розвитку галузей агропромислового виробництва; Надання методичної та консультаційної допомоги фізичним та юридичним особам у сфері агропромислового розвитку. стосовно удосконалення механізму державної підтримки підприємств галузей агропромислового виробництва, розвитку малого підприємництва на селі, в тому числі фермерських і особистих селянських господарств.

Відділ бухгалтерського обліку та звітності займається веденням бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності бюджетних установ та складання звітності; відображення у документах достовірної та у повному обсязі інформації про господарські операції і результати діяльності, необхідної для оперативного управління бюджетними призначеннями (асигнуваннями) та фінансовими і матеріальними (нематеріальними) ресурсами; забезпечення дотримання бюджетного законодавства при взятті бюджетних зобов'язань, своєчасного подання на реєстрацію таких зобов'язань, здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань, достовірного та у повному обсязі відображення операцій у бухгалтерському обліку та звітності; забезпечення контролю за наявністю і рухом майна, використанням фінансових і матеріальних (нематеріальних) ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів;

запобігання виникненню негативних явищ у фінансово-господарській діяльності, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів; здійснення методичного керівництва та контролю за дотриманням вимог законодавства з питань ведення бухгалтерського обліку, складення фінансової та бюджетної звітності у бюджетних установах, які підпорядковані виконавчому комітету сільської ради.

Відділ соціального захисту та роботи з ветеранами виконавчого комітету забезпечує визначених законодавством прав жителів територіальної громади на отримання державних, муніципальних послуг та послуг в сфері соціального захисту населення, реалізація державної ветеранської політики щодо соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, забезпечення прав і свобод військовослужбовців під час переходу від військової служби до цивільного життя, здійснення нагляду за додержанням на території громади вимог законодавства у цих сферах, виконання державних і місцевих програм, які стосуються діяльності відділу.

Відділ організаційної роботи та документообігу має серед основних завдань – документально-технічне забезпечення діяльності керівництва, апарату Томашівської сільської ради, ведення в апараті Томашівської сільської ради діловодства, здійснення контролю за строками проходження і виконання документів, надання методичної і практичної допомоги з цих питань відділам та іншим структурним підрозділам сільської ради; Дотримання прав місцевого самоврядування та реалізації Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування»; Участь у тренінгах, семінарах, панельних дискусіях з питань, що належать до функціональних повноважень; Інші повноваження в межах чинного законодавства, що з'являються в процесі діяльності. Останні зміни винесено до завдань даного відділу – проведення державної реєстрації актів цивільного стану про народження фізичної особи, шлюбу, смерті.

Таким чином бачимо, що організаційне та функціональне забезпечення діяльності Томашівської сільської ради значною мірою покладається на її апарат, який виконує технічну, правову, інформаційну та кадрову підтримку роботи як

сільського голови, так і всіх структур ради. Водночас ключову роль у процесі формування та реалізації рішень місцевого значення відіграє депутатський корпус, який є представницьким елементом місцевого самоврядування та безпосередньо здійснює нормотворчу й контрольну діяльність. З огляду на це, доцільно проаналізувати склад, структуру та основні напрями роботи депутатів Томашівської сільської ради, оскільки саме вони представляють інтереси жителів громади, ініціюють рішення з питань місцевого значення та забезпечують зв'язок між населенням і владою.

Так, депутатський корпус Томашівської сільської територіальної громади є представницьким органом місцевого самоврядування, який формується шляхом прямих виборів жителів громади та виконує функції нормотворення, контролю та представництва інтересів населення на місцевому рівні та є колегіальним органом, що працює на засадах гласності, колегіальності та законності. До складу Томашівської сільської ради входить 18 місцевих депутатів, які обрані відповідно до законодавства України та представляють усі населені пункти громади.

✓ Основні напрями діяльності місцевих депутатів досліджуваної сільської ради:

✓ участь у сесіях ради та голосування щодо ухвалення місцевих рішень;

✓ ініціювання проєктів рішень з питань соціально-економічного розвитку, бюджету, комунального майна, екології, благоустрою тощо;

✓ здійснення контролю за діяльністю виконавчих органів ради, зокрема апарату, старост та комунальних підприємств;

✓ робота в постійних депутатських комісіях за напрямами: бюджетна політика, земельні відносини, соціальна сфера, освіта, охорона здоров'я, молодіжна політика, правопорядок, цивільний захист тощо;

✓ зв'язок із виборцями: прийом громадян, реагування на звернення та запити мешканців;

✓ участь у стратегічному плануванні розвитку громади.

Встановлені особливості роботи депутатського корпусу Томашівської громади:

1. Територіальна репрезентативність – депутати представляють як центр громади, так і села, що входять до її складу, що дозволяє враховувати потреби різних територіальних груп.

2. Активність у комісіях – місцеві депутати залучені до роботи в профільних комісіях, що сприяє детальному розгляду питань перед винесенням їх на сесію.

3. Взаємодія з виконавчим комітетом – депутати активно взаємодіють із виконкомом, беручи участь у розробці та погодженні програм розвитку.

4. Використання інструментів депутатського контролю – зокрема, подання депутатських запитів і звернень, участь в інспекційних поїздках, аналіз виконання програм.

Разом з тим наявні проблеми сторони, серед яких:

- ✓ нерівномірна активність депутатів у роботі ради;
- ✓ недостатнє інформування населення про діяльність депутатів;
- ✓ обмеженість ресурсів для реалізації депутатських ініціатив на місцях.

У процесі реалізації завдань місцевого розвитку важливу роль відіграє не лише виконавчий комітет Томашівської сільської ради, який забезпечує виконання рішень ради, організовує надання адміністративних послуг та координує роботу структурних підрозділів, а й активна громадськість. У Томашівській сільській громаді поступово формується ефективна система громадської участі, що посилює соціальну згуртованість, сприяє реалізації ініціатив знизу та підвищує рівень довіри до місцевої влади. Особливої уваги заслуговує діяльність громадських організацій, які стали потужними суб'єктами у вирішенні важливих питань соціального, культурного та патріотичного виховання мешканців громади.

Серед них вирізняється громадська організація «Перлина Фастівщини», яка реалізує культурно-просвітницькі проекти, спрямовані на збереження історико-культурної спадщини регіону, підтримку національних традицій і

розвиток туризму. Її діяльність охоплює організацію фестивалів, виставок, освітніх заходів, що сприяє популяризації культурних надбань Київщини.

Громадська організація «Надії молоді» орієнтована на підтримку молодіжних ініціатив, розвиток волонтерства, неформальної освіти та формування активної громадянської позиції серед молоді. Завдяки її зусиллям реалізовано низку програм, спрямованих на профілактику соціальних ризиків, розвиток лідерських якостей у молоді та сприяння її самореалізації.

Важливою складовою громадського руху є діяльність громадського формування «Джура», яке зосереджене на військово-патріотичному вихованні дітей та молоді, організації спортивно-прикладних заходів, вишколів та таборів. Формування відіграє важливу роль у підвищенні рівня обізнаності населення щодо національної безпеки та обороноздатності.

Своєрідним осередком локальної ініціативи є громадська організація «Мое рідне село Соснівка», яка об'єднує мешканців однойменного села задля вирішення питань благоустрою, збереження екології, підтримки місцевих традицій та розвитку сільського простору. Її діяльність є прикладом того, як локальна активність сприяє формуванню соціального капіталу громади.

Таким чином, громадські організації Томашівської громади стали невід'ємною частиною публічного управління на місцевому рівні, забезпечуючи сталість розвитку завдяки ефективній взаємодії з органами місцевого самоврядування та активністю мешканців. Таким чином на перетині цих напрямів постає логічна перспектива – розвиток зеленого та сільського туризму як комплексного інструменту сталого розвитку громади. Завдяки зусиллям активістів, місцевого самоврядування та підтримці мешканців створюються передумови для формування туристичної ідентичності території, що поєднує культурну спадщину, природні ресурси та активну громадську участь.

Томашівська громада володіє унікальними туристичними ресурсами, які можуть стати основою для формування екологічно відповідальної туристичної моделі. Насамперед, це маєток Хоецьких – відома архітектурна пам'ятка кінця XVIII – початку XX століть, що слугує важливим культурно-історичним

маркером регіону. Історія маєтку, пов'язана з іменами київських митрополитів, князя Долгорукого та польського шляхтича Хоецького, створює підґрунтя для розвитку культурно-освітнього туризму.

Не менш важливою складовою туристичного потенціалу є гідрологічний заказник місцевого значення «Урочище Кончаки», який зберіг унікальні водно-болотні екосистеми заплави річки Ірпінь. Тут відкриваються перспективи для розвитку екологічного туризму, організації екостежок, навчальних турів та спостереження за природними ландшафтами в умовах мінімального антропогенного впливу.

Варто також відзначити існуючі об'єкти туристичної інфраструктури, які формують рекреаційну привабливість території. Це клуб рибалок «Відпочинок», сімейний клуб «Рибацький кордон», ставок «Панський став», рибальський кооператив «Таймень», що пропонують можливості для риболовлі, сімейного відпочинку, спортивних заходів та проведення фестивалів. Їх поєднання з природними джерелами (наприклад, Макарівське джерело, Забарська криниця) створює основу для розвитку оздоровчого туризму, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Розвиток зеленого і сільського туризму в громаді може мати позитивний мультиплікативний ефект:

- ✓ Економічний ефект: створення нових робочих місць, розвиток малого підприємництва, зростання надходжень до місцевого бюджету;
- ✓ Соціальний ефект: залучення мешканців до туристичної діяльності, активізація міжпоколінної співпраці, збереження локальних традицій;
- ✓ Екологічний ефект: підвищення цінності природного середовища, стимулювання екосвідомої поведінки, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття.

Таким чином, формування туристично привабливої моделі сталого розвитку в Томашівській громаді є не лише можливим, а й стратегічно доцільним. Це вимагає розробки комплексної програми розвитку туризму, що передбачатиме інвентаризацію об'єктів, прокладання маршрутів, розбудову

інфраструктури, підтримку громадських ініціатив та залучення інвестицій, у тому числі за рахунок державних і міжнародних програм підтримки громад. Відзначимо, що землі рекреаційного призначення становлять 23,04 га, таб. 2.1.

Таблиця 2.1.

Розподіл земельних ресурсів в Томашівській громаді

Вид земельних ресурсів	Площа, га	Відсоток від загальної площі земельних ресурсів, %
Землі сільськогосподарського	16091,926	61,5346
Землі житлової та громадської забудови	1187,058	4,5392
Землі природно заповідного та природоохоронного призначення	90,2	0,3449
Землі рекреаційного призначення	23,0414	0,0881
Землі водного фонду	245,9747	0,9406

Як бачимо з даних представлених в таблиці 2.1. земельний фонд Томашівської сільської територіальної громади є багатофункціональним і включає значний обсяг угідь, що можуть бути використані для агровиробництва, рекреації, екотуризму та збереження природних ландшафтів. Загальна площа земель громади становить близько 26 151 га.

Основу земельного фонду становлять землі сільськогосподарського призначення – 16 091,93 га, що дорівнює 61,53 % від загальної площі. Ці землі є не лише джерелом аграрного виробництва, а й потенційною базою для розвитку агротуризму, створення фермерських господарств із туристичною складовою, зелених садиб, демонстраційних полів тощо.

Суттєву частку займають лісгосподарські землі – 8 267,89 га (31,62 %), які є ключовими для формування природоохоронної інфраструктури та екологічних маршрутів. Зокрема, саме в межах цих територій розташовані гідрологічний заказник «Урочище Кончаки» та мальовничі заплави річки Ірпінь, що мають високий потенціал для організації екотуризму, наукових експедицій, пішохідних і велосипедних маршрутів.

Решта категорій земель включає:

- Житлова та громадська забудова – 1 187,06 га (4,54 %)

- Землі природно-заповідного та природоохоронного призначення – 90,2 га (0,34 %)
- Рекреаційного призначення – 23,04 га (0,09 %)
- Водного фонду – 245,97 га (0,94 %)
- Історико-культурного призначення – 0,20 га (0,0007 %)
- Промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони тощо – 244,72 га (0,94 %)

Наявна структура землекористування свідчить про високий потенціал для інтегрованого розвитку, де сільськогосподарська діяльність, лісогосподарські функції, природоохоронні зони та інфраструктурні об'єкти можуть поєднуватися у цілісну модель сталого розвитку.

Нам вбачається за доцільне розумне управління земельними ресурсами, яке з урахуванням їх функціонального призначення дозволить громаді:

- ✓ активізувати малий та середній бізнес через надання в оренду або продаж ділянок під підприємницькі ініціативи (екоферми, зелений туризм, ремісництво);
- ✓ підвищити економічну спроможність громади за рахунок доходів від оренди та податків;
- ✓ забезпечити екологічну рівновагу шляхом збереження природних ареалів;
- ✓ створити нові робочі місця у сфері обслуговування, туризму, лісового господарства.

Впровадження системного підходу до управління земельним фондом, зокрема через цифровізацію земельного кадастру, громадські обговорення, аудит неефективного використання земель — сприятиме формуванню прозорої земельної політики громади, відкритої для інвестицій та партнерств.

Таким чином, земельні ресурси Томашівської громади – це не лише територія, а інструмент економічного зростання, соціальної згуртованості та екологічної безпеки, навколо якого може вибудовуватися довгострокова стратегія місцевого розвитку.

Загалом простежуються аграрно-промисловий характер економіки громади, оскільки у її структурі підприємництва діють 103 юридичні особи та

91 фізична особа-підприємець. Сільське господарство представлено потужними агропідприємствами, серед яких: ТОВ «Український сад», ТОВ «ФастівАгро», ПП «Альтернатива-новий дім», ТОВ «Агроленд», ТОВ «Дорогинка-Агро», СТОВ «ЗОРЯ» та ПСП «Амарант Агро». Основна спеціалізація – вирощування зернових та олійних культур. Тваринництво у структурі економіки громади відсутнє.

У промисловості переважають підприємства видобувної галузі: ТОВ «Енергетична група», ТОВ «Сіпан», ТОВ «Технобуд», ТОВ «Каменярь», ТОВ «Алас Фастів». Крім того, працюють підприємства з виробництва меблів, мийних засобів, обробки деревини та металопластикових конструкцій: ТОВ «Грас-Україна», ТОВ «ТРЕЙДВУД», ТОВ «ОфервінЛімітед» та ін.

Сфера обслуговування охоплює 34 заклади, тоді як інфраструктура туризму представлена лише двома об'єктами – агросадибами та базами відпочинку. Водночас, проведення «круглих столів» між підприємцями та органами місцевого самоврядування (наприклад, у грудні 2024 р.) свідчить про активний діалог щодо підтримки бізнесу, залучення грантів, бронювання працівників та аналізу викликів війни для економіки громади.

Фінансова система громади демонструє ознаки стабільності. Зокрема, у 2024 році до бюджету надійшло 84,2 млн грн, що становить 121,29 % до плану. Надходження власних доходів склали 69,4 млн грн (106,92 % виконання), зокрема: ПДФО – 22,4 млн грн, єдиний податок – 6,5 млн грн, орендна плата з юридичних осіб – 4,8 млн грн. Видатки бюджету становили 76,4 млн грн, з яких найбільше спрямовано на освіту (36,9 млн грн) та соціальний захист (14 млн грн).

Важливим джерелом додаткових надходжень стали земельні аукціони – у 2024 році проведено три процедури, що дозволило залучити 295,6 тис. грн до бюджету.

Загалом, земельний, аграрний і промисловий потенціали формують основу економічного розвитку Томашівської громади. У частині економічного потенціалу громади відзначається функціонування малого та середнього бізнесу, фермерських і особистих селянських господарств, що становлять основу

локальної економіки. У структурі підприємницької активності переважають сільське господарство, переробна промисловість, торгівля, будівництво. Водночас громада активно шукає можливості залучення інвестицій, зокрема за рахунок участі у державних та міжнародних проєктах регіонального розвитку.

В цьому напрямі у 2025 рік працюють 30 місцевих цільових програм, які прийняті для вирішення ключових питань в громаді, серед яких:

- ✓ Програма забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури Томашівської сільської територіальної громади на 2024-2025 роки
- ✓ Програма захисту прав дітей та розвитку сімейних форм виховання на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Програма оздоровлення та відпочинку дітей на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025 рік
- ✓ Комплексна програма допомоги внутрішньо переміщеним особам на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Програма утримання та ремонту автомобільних доріг загального користування, у тому числі місцевого значення та вулиць і доріг комунальної власності Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Програма "Питна вода" Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Комплексна програма розвитку освіти на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Програма розвитку культури на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Програма розвитку та підтримки галузі охорони здоров'я на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки
- ✓ Програма підтримки військових частин Збройних Сил України на 2025-2026 рр.
- ✓ Програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на території Томашівської сільської територіальної громади на 2025-2026 роки

- ✓ Програма забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб Томашівської сільської територіальної громади на 2025 – 2026 роки
- ✓ Програма “Поліцейський офіцер громади” Томашівської сільської ради на 2025 рік
- ✓ Програма соціально-економічного та культурного розвитку Томашівської сільської територіальної громади на 2025 рік.

У рамках реалізації 30 програм розвитку, що діють у Томашівській громаді, значна увага приділяється не лише інфраструктурним чи соціальним ініціативам, а й цифровізації, відкритості та прозорості управління. Відповідно, одним із ключових напрямів є удосконалення інформаційної політики громади та впровадження електронного урядування. Так з метою створення єдиного інформаційного простору для реєстрації, приймання, аналізу та зберігання організаційно-розпорядчих документів органів виконавчої влади в електронному вигляді, Томашівська сільська рада приєдналася до Системи електронної взаємодії органів виконавчої влади (СЕВ ОВВ).

Сільська рада дотримується принципів публічності та відкритості у своїй діяльності. В умовах воєнного стану забезпечується регулярне інформування жителів громади про актуальні події та життя громади. Доступ до інформації гарантується через оперативне розміщення новин на офіційному вебсайті громади, сторінці у Facebook, Telegram-каналі, на інформаційних стендах, а також шляхом надання відповідей на інформаційні запити.

Сайт відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 493 щодо створення та модернізації офіційних вебресурсів органів виконавчої влади. На сайті створено 44 рубрики, які охоплюють діяльність сільської ради та її структурних підрозділів. Інформація оновлюється вчасно, сайт є зручним у користуванні, адаптований для осіб із вадами зору. Передбачена можливість надсилати звернення та подавати електронні петиції. За звітний період сайт відвідали понад 2,5 тисячі користувачів, опубліковано 416 матеріалів.

Сторінка сільської ради у Facebook нараховує 1751 підписника (на 361 більше, ніж у 2023 році). Щодня публікується інформація у формі оголошень, звернень до громади, привітань, новин. У 2024 році оприлюднено 914 публікацій.

Telegram-канал Томашівської громади користується популярністю серед жителів – зареєстровано 778 підписників. Протягом року оприлюднено 1256 інформаційних повідомлень.

Instagram-сторінка має 129 підписників. У 2024 році розміщено 97 дописів.

Для забезпечення відкритості та прозорості управлінських процесів громада активно використовує електронні платформи, що проходять перевірку Антимонопольним комітетом. Зокрема, через систему електронних публічних закупівель Prozorro проведено:

- 2 відкриті торги з особливостями на суму 1 741 300,00 грн;
- 2 процедури запиту ціни пропозиції на суму 445 000,00 грн.

Загальна економія коштів у 2024 році склала 1 209 715,70 грн. У системі Prozorro оприлюднено 141 звіт про укладені договори з постачальниками товарів і послуг.

Для продовження нашого дослідження ми провели SWOT-аналіз результатів діяльності Томашівської сільської ради, таблиця 2.2.

Таблиця 2.2.

SWOT-аналіз Томашівської громади

S — Сильні сторони (Strengths)	W — Слабкі сторони (Weaknesses)
<p>Наявність стратегії розвитку до 2027 року – забезпечує планованість управління.</p> <p>Розвинена структура управління – функціонують численні виконавчі комісії, ЦНАП, системи електронного урядування.</p> <p>Активна цифровізація – впровадження СЕВ ОБВ, використання Prozorro, публічна комунікація (вебсайт, Facebook, Telegram, Instagram).</p> <p>Збалансована бюджетна політика – перевиконання бюджету (на 121,29%), ефективне використання державних трансфертів, залишки на кінець року.</p> <p>Широкий спектр програм розвитку (30 місцевих програм) – охоплення соціального захисту, освіти, медицини, культури, безпеки, інфраструктури.</p>	<p>Відсутність розвитку тваринництва – аграрний сектор зосереджений лише на рослинництві.</p> <p>Низький рівень туристичної інфраструктури – лише 2 об’єкти туристичного розміщення.</p> <p>Обмежена активність малого бізнесу – лише 91 ФОП, небагато креативних або сервісних ініціатив.</p> <p>Недостатній рівень комунікації окремих депутатів – згадується про нерівномірну активність депутатського корпусу.</p> <p>Велика залежність від трансфертів із державного бюджету – для освіти, безпеки, підтримки ВПО.</p> <p>Недостатній облік тіньового використання земель – виявлення ділянок без документів ще триває.</p>

<p>Соціальна орієнтованість – розвинуті послуги для ВПО, осіб з інвалідністю, сімей загиблих, допомога малозабезпеченим.</p> <p>Розвинений ЦНАП – надання 197 видів послуг, >11 тис. звернень.</p> <p>Розвинена освіта з інклюзією – функціонування логопеда, дефектолога, ресурсних кімнат, мультимедійне обладнання.</p> <p>Підтримка ЗСУ і цивільного захисту – реалізовані проєкти з системами оповіщення, охоронна сигналізація, пожежна безпека.</p>	
<p>О — Можливості (Opportunities)</p>	<p>Т — Загрози (Threats)</p>
<p>Розвиток зеленого та сільського туризму – наявність історичних пам'яток (маєток Хоецьких), природних локацій (заказник «Кончаки»).</p> <p>Залучення грантів і міжнародної допомоги – співпраця з партнерами (Іль-де-Франс, ГО, ОДА).</p> <p>Використання Prozorro та відкритих даних – для прозорих закупівель і залучення бізнесу.</p> <p>Розширення програм підтримки соціально вразливих – підвищення соціального капіталу.</p> <p>Інвестиції у просторове планування – розробка комплексного плану та оновлення генпланів.</p> <p>Створення індустріального кластера – на базі діючих підприємств (кар'єри, меблева та деревообробна галузь).</p>	<p>Тривалий воєнний стан – ризики безпеки, релокації бізнесу, руйнування інфраструктури.</p> <p>Міграція населення – зменшення трудових ресурсів, особливо молоді.</p> <p>Зниження доходів населення – впливає на рівень сплати податків і купівельну спроможність.</p> <p>Недостатня диверсифікація економіки – сильна залежність від агросектору та видобувної промисловості.</p> <p>Кліматичні зміни – загроза для агровиробництва та екосистем.</p> <p>Недофінансування критичних галузей у разі скорочення держпідтримки – особливо освіти, медицини, соціального захисту.</p>

Проведений SWOT-аналіз свідчить, що Томашівська сільська територіальна громада має досить потужні внутрішні ресурси для забезпечення сталого розвитку навіть в умовах зовнішніх викликів. Основними сильними сторонами громади є ефективна організація місцевого самоврядування, стабільна фінансова політика, розвиток цифрових сервісів, активна соціальна підтримка населення та наявність значного природно-ресурсного потенціалу. Водночас громада стикається зі слабкими місцями, серед яких – вузька галузева структура економіки, недорозвинений малий бізнес, низький рівень туристичної інфраструктури та виклики демографічного характеру. Проте численні можливості, зокрема розвиток зеленого туризму, залучення інвестицій, міжнародне партнерство, цифровізація управлінських процесів, можуть бути ефективно використані для подолання наявних загроз. За умови збереження стратегічного планування, посилення міжсекторальної співпраці та активного

залучення громади, Томашівська ТГ має усі передумови для підвищення своєї конкурентоспроможності та забезпечення якісного життя мешканців.

2.2. Нормативно-правова база соціального захисту ветеранів та вразливих категорій населення в Україні

Соціальний захист населення є ключовим елементом державної політики, спрямованим на забезпечення гідного рівня життя, соціальної справедливості та підтримки вразливих категорій громадян. В умовах децентралізації особлива роль у реалізації соціального захисту належить органам місцевого самоврядування, які наділяються додатковими повноваженнями та ресурсами для вирішення соціальних проблем на локальному рівні.

Нормативно-правове регулювання соціального захисту населення здійснюється на основі ряду стратегічних документів. Зокрема соціальний захист, який як визначається як право громадян на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених чинним законом нашої країни передбачений за захищається ст. 46 Конституції України. Оскільки державне соціальне забезпечення – це гарантована система матеріального забезпечення громадян (у грошовій і (або) в натуральній формі) після досягнення певного віку, у разі інвалідності, втрати годувальника, тимчасової непрацездатності, виховання дітей, втрати трудового заробітку та доходу і в інших випадках, спеціально обумовлених законом, а також охорони здоров'я, і здійснюється за рахунок спеціально створених позабюджетних фондів обов'язкового соціального страхування, які формуються за рахунок страхових внесків (єдиного соціального податку) та асигнувань з державного бюджету уповноваженими органами в порядку, встановленому законодавством [18], то фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів, що передбачено в Бюджетному Кодексі України [19]. Відтак здійснюється фінансування

соціального захисту: у випадку непрацездатності; пенсіонерів; сім'ї, дітей та молоді; ветеранів війни та праці; безробітних; інших категорій населення.

Вітчизняні вчені Бондар М.І., Цятковська О.В., Чемодурова Є.Є. [18] відмічають, що в процесі перебудови державної системи започаткованої реформою децентралізації, спостерігається посилення ролі органів місцевого самоврядування при вирішенні соціальних проблем. Такі зміни орієнтовані на забезпечення зростання показників ефективності в частині соціального захисту населення на територіальному рівні, оскільки надавачі послуг та їх отримувачі знаходяться в одній регіональній, економічній, соціальній площині. Органи місцевого самоврядування хоч і залежні від фінансування із місцевих бюджетів та мають обмежені власні джерела разом з тим вони наділені широкими повноваженнями щодо фінансового забезпечення соціального захисту населення. Відмітимо, що інновації правового регулювання соціальних послуг у територіальних громадах простежуються у Законі України “Про соціальні послуги” [20]. Цей Закон розмежовує повноваження у соціально-економічних сферах між органами місцевого самоврядування різних рівнів. Загальні напрями діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, зокрема, визначаються такими нормативно-правовими актами, як Концепція реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей та Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2025 бюджетний рік [21-22]. Зокрема, Концепція реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей [21], яка окреслює основні пріоритети, напрями та механізми формування ефективної системи соціальної підтримки. Вона передбачає посилення адресності допомоги, інтеграцію соціальних послуг, розвиток соціального замовлення та партнерства з громадським сектором.

Крім того, Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2025 рік деталізує оперативні завдання та цілі на короткостроковий період, зокрема:

- розширення доступу до якісних соціальних послуг;

- цифровізація процесів надання соціальної допомоги;
- удосконалення системи соціального страхування та підтримки внутрішньо переміщених осіб;
- зміцнення кадрового потенціалу працівників соціальної сфери.

Для органів місцевого самоврядування законодавством передбачено обов'язки щодо організації надання соціальних послуг, управління місцевими програмами підтримки населення, взаємодії з державними структурами та недержавними організаціями. У цьому контексті громади мають можливість ініціювати інноваційні підходи, зокрема створення центрів надання соціальних послуг «єдиного вікна», запровадження мобільних сервісів для сільських територій, розвиток соціального підприємництва.

В умовах війни в Україні особливу увагу в нормативно-правовій базі соціального захисту приділено ветеранам війни, учасникам бойових дій, внутрішньо переміщеним особам (ВПО), особам з інвалідністю внаслідок війни та іншим категоріям громадян, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України. Нині ці категорії стали основними реципієнтами соціальної підтримки, що потребувало оперативного оновлення законодавства.

Основним нормативним актом, який регулює соціальні гарантії для ветеранів, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [23]. Він передбачає систему пільг, компенсацій та допомог, зокрема безоплатне лікування, психологічну реабілітацію, першочергове забезпечення житлом, преференції у працевлаштуванні тощо. В умовах воєнного стану дію цього закону було розширено та доповнено новими підзаконними актами і урядовими постановами. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України № 168 від 20 березня 2022 року [24] регламентує порядок надання допомоги ветеранам війни, військовослужбовцям та членам їхніх сімей, у тому числі через механізми субвенцій місцевим бюджетам. Водночас держава впроваджує електронні реєстри пільговиків, що дозволяє забезпечити прозорість обліку та адресність допомоги.

Разом з тим, існує і низка проблемних питань:

- Нерівномірність доступу до послуг для ветеранів у містах та сільських громадах, зокрема через обмеженість інфраструктури в ОТГ;
- Перевантаження соціальних служб на місцях та кадровий дефіцит фахівців із соціальної роботи;
- Фінансова нестабільність місцевих бюджетів, що унеможливорює повне виконання покладених зобов'язань;
- Недостатній рівень міжвідомчої координації між державними структурами та органами місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим зростає потреба у поглибленій інтеграції підходів соціального захисту в громадах. Дієвим інструментом для цього може стати розвиток соціального кейс-менеджменту та персоніфікованої підтримки, коли допомога надається відповідно до індивідуальних потреб отримувача.

Важливим законодавчим інструментом у цьому напрямі виступає Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [25], який закріплює базові соціальні нормативи, а також Закон України «Про прожитковий мінімум» [26], що визначає мінімальний рівень життєвих стандартів. Проте в умовах інфляції та зростання цін актуальним постає перегляд реального змісту соціальних гарантій, що закладені в цих документах.

Таким чином, сучасна нормативно-правова база забезпечує основу для реалізації соціального захисту ветеранів і вразливих груп населення, однак потребує постійного оновлення, механізмів адаптації до умов воєнного часу, а також посилення координації між усіма рівнями влади з метою формування ефективної, доступної та сталої системи соціальної підтримки, рис. 2.2.

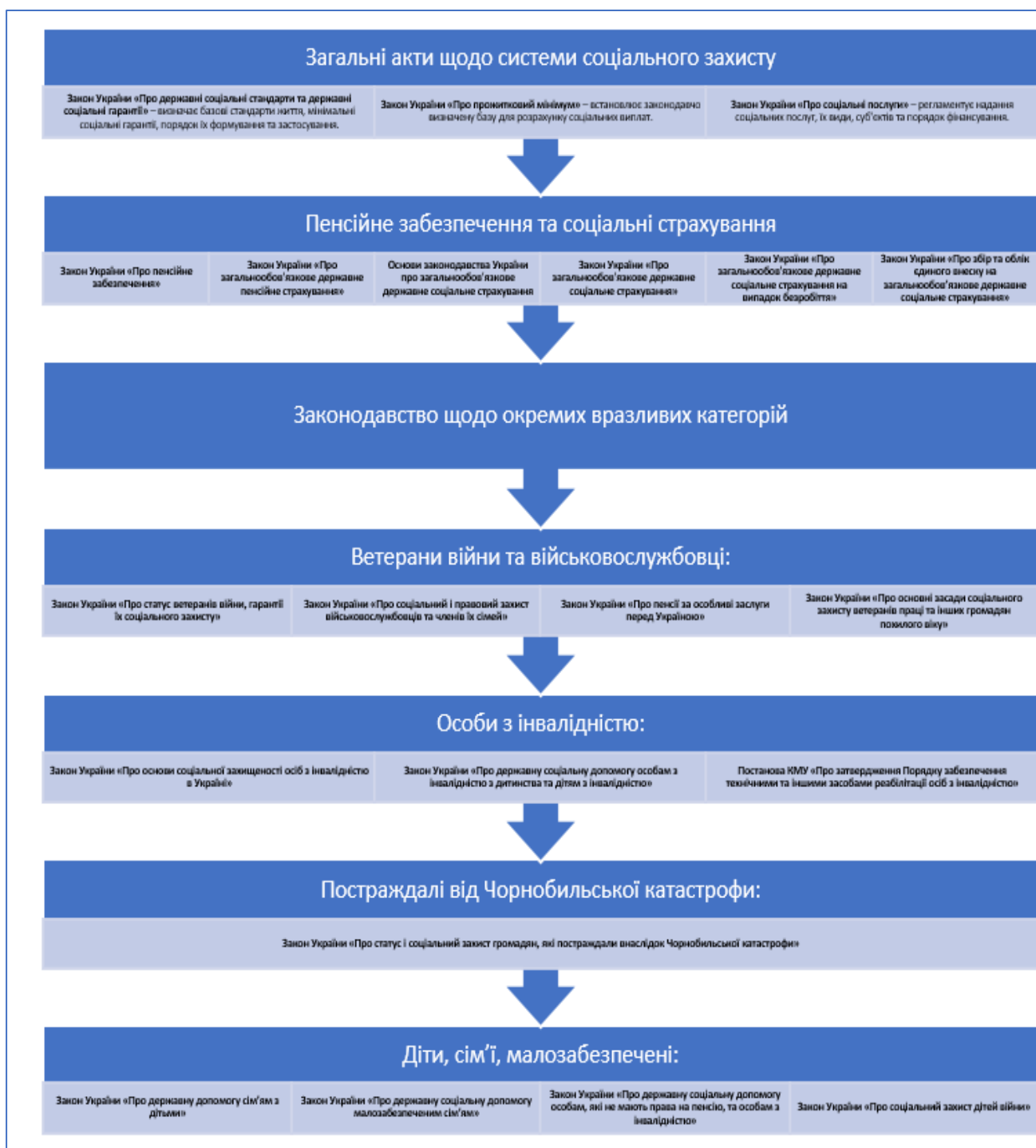

Рис. 2.2. Законодавча база щодо соціального захисту ветеранів та вразливих категорій населення в Україні

Як бачимо з рис. 2.2. законодавча основа соціального захисту ветеранів, військовослужбовців, осіб з інвалідністю, дітей, малозабезпечених та інших вразливих категорій населення в Україні є широкою, багаторівневою та визначає державні гарантії, стандарти, процедури призначення допомог, компенсацій та пільг. На рівні територіальних громад, таких як Томашівська, важливим

завданням є грамотне впровадження цієї бази через місцеві програми, міжвідомчу координацію та адресну допомогу населенню.

Проте, незважаючи на наявність широкої нормативно-правової бази, яка охоплює різні категорії вразливого населення, система правового забезпечення соціального захисту в Україні має низку серйозних проблем і недоліків, що знижують її ефективність, особливо в умовах воєнного стану.

Ключовими проблемами та недоліками чинної системи правового забезпечення соціального захисту можна вважати такі:

1. Фрагментарність та дублювання нормативно-правових актів. Законодавство щодо соціального захисту формувалося впродовж десятиліть і має надмірну кількість спеціальних законів, які іноді дублюють одне одного або суперечать загальним положенням. Також відсутня єдина системна концепція соціального законодавства, що ускладнює координацію дій державних органів та ОМС.

2. Відставання змісту законодавства від реалій воєнного часу. Зокрема, більшість законів були ухвалені в мирний період і не адаптовані до потреб військовослужбовців та ВПО під час повномасштабної війни. Наявні законодавчі гарантії часто не відповідають поточним економічним можливостям держави, що призводить до їх невиконання або формального дотримання.

3. Недостатній рівень адресності та персоніфікації допомоги. Соціальна допомога часто надається за категоріальним принципом, без урахування реального рівня потреб чи життєвої ситуації конкретної особи. Це призводить до неефективного розподілу ресурсів, коли підтримку отримують навіть ті, хто не потребує її в першу чергу, тоді як найбільш уразливі залишаються без належної допомоги.

4. Фінансова неспроможність виконання законів: Низка соціальних гарантій, передбачених законами (особливо для ветеранів, осіб з інвалідністю, постраждалих від Чорнобиля), не фінансується в повному обсязі. Місцеві бюджети не мають достатніх ресурсів для реалізації переданих їм повноважень у сфері соціального захисту, особливо в умовах децентралізації.

5. Складність у доступі до соціальних послуг. Недостатній розвиток інфраструктури соціального обслуговування, особливо в сільській місцевості та відсутність механізмів "єдиного вікна" для надання соціальних послуг у багатьох громадах. Цифровізація ще не охопила всі рівні, що створює бар'єри для маломобільних та малограмотних груп населення.

6. Низька якість реалізації законодавства на практиці. Навіть при наявності прогресивних норм, недостатній контроль за їх виконанням, бюрократичні перепони та людський чинник призводять до низької ефективності. Також відсутній ефективний механізм моніторингу, зворотного зв'язку та корекції політик.

Отже, попри розгалужене правове поле, ефективність соціального захисту в Україні залишається обмеженою через системні прогалини, недостатню адаптацію до воєнних умов, брак ресурсів та слабку інституційну реалізацію. Усунення цих недоліків потребує як комплексного перегляду законодавства, так і системної адміністративної реформи в соціальній сфері.

2.3. Аналіз особливостей реалізації публічного управління соціальним захистом ветеранів та вразливих категорій в досліджуваній громаді

Реалізація публічного управління у сфері соціального захисту в умовах децентралізації потребує ефективної діяльності на локальному рівні, що особливо актуально в період воєнного стану. В досліджуваній Томашівській громаді простежується реалізація системного підходу до організації соціального захисту для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій населення. З метою практичної реалізації завдань щодо соціального захисту населення на рівні досліджуваної громади важливу роль відіграють профільні відділи та служби, які функціонують у структурі місцевої ради. Їхнє інституційне оформлення та функціональна взаємодія формують базу для забезпечення ефективного публічного управління у сфері соціальної політики [27-31]. Зокрема, тут створені такі основні структурні одиниці:

- Відділу соціального захисту населення та роботи з ветеранами Томашівської сільської ради,
- служба у справах дітей та сім'ї,
- КЗ «Центр надання соціальних послуг Томашівської сільської ради».

Ці суб'єкти здійснюють управлінські функції, координують соціальні програми, проводять оцінку потреб населення та забезпечують доступ до соціальних послуг. Значною мірою управління здійснюється на основі принципу наближеності до людини, зокрема через анкетування мешканців громади, роботу мобільних служб, розвиток механізмів соціального супроводу.

Важливим кроком у сфері соціального захисту досліджуваної громади було створення Центру надання соціальних послуг, що є базовою комунальною установою громади. У межах центру створено окремі структурні підрозділи та заклади – зокрема:

- Притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, створений у 2021 році;
- Соціальний готель для тимчасового проживання осіб у складних життєвих обставинах.

Таким чином, особи, які зазнали домашнього насильства або насильства за ознакою статі, перебувають у кризовому стані знаходять тимчасовий притулок і підтримку у формі:

- тимчасового проживання у безпечному місці;
- отриманні соціально-психологічної допомоги, консультування;
- допомоги у відновленні документів, соціалізації, налагодженні зв'язків із державними структурами;
- отриманні направлення до інших установ (медичних, освітніх, правових).

Серед організаційних особливостей роботи притулку є те, що він функціонує як структурний підрозділ Центру надання соціальних послуг; працює за затвердженим Положенням та підзвітний виконавчому комітету ради;

фінансування здійснюється з бюджету громади та за рахунок цільових державних субвенцій.

Окрім цього у Томашівській громаді у 2023 році було створено соціальний готель, його основне призначення - тимчасове перебування осіб у складних життєвих обставинах, зокрема:

- внутрішньо переміщених осіб (ВПО),
- осіб з інвалідністю,
- постраждалих від стихійного лиха, техногенних катастроф,
- осіб, які втратили житло або не можуть ним скористатися.

Серед завдань цього готелю основними видаються такі:

- надання послуги тимчасового проживання;
- проведення консультування, соціального супроводу, психологічної підтримки;
- сприяння у працевлаштуванні, отриманні соціальних виплат та пільг;
- забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних вимог, конфіденційності, поваги до прав людини.

Додамо, що соціальний готель має номери (кімнати) для проживання та основну інфраструктуру (санвузли, кухня, пральня). Важливою особливістю є те, що термін проживання – до 6 місяців з можливістю продовження у виняткових випадках (до 12 міс.). Серед установлених умов прийому – заборонено прийом осіб із алкогольною/наркотичною залежністю або психічними захворюваннями, що становлять загрозу іншим.

Що притулок, що соціальний готель входять до єдиної структури Центру надання соціальних послуг, що забезпечує:

- централізовану координацію надання допомоги,
- міжвідомчу взаємодію (із поліцією, медзакладами, службами у справах дітей),
- ведення обліку отримувачів послуг,
- контроль якості та прозорості послуг.

Фінансування згаданих вище установ здійснюється:

- за рахунок місцевого бюджету,
- з державного бюджету (субвенції),
- через партнерства з благодійними фондами, громадськими організаціями, волонтерськими ініціативами,
- залучення донорських коштів для розвитку матеріально-технічної бази.

Їх соціальне значення для Томашівської громади в частині соціального захисту можна вважати наступне:

- створює інфраструктуру безпеки та підтримки для уразливих верств населення;
- забезпечує реалізацію державної політики соціального захисту на місцевому рівні;
- є прикладом ефективного інституційного реагування на кризові ситуації, включно з наслідками війни, ВПО, зростанням соціального навантаження.

Відмітимо, що стратегічне управління, координація діяльності, розробка та реалізація місцевих програм соціального захисту здійснюється відділом соціального захисту населення та роботи з ветеранами виконавчого комітету Томашівської сільської ради. Зокрема, це структурний підрозділ Томашівської сільської ради відіграє провідну роль у формуванні та реалізації публічної політики соціального захисту населення, забезпечуючи організаційно-управлінський, нормативно-правовий та програмний супровід цієї діяльності. Його функціонал охоплює такі напрями:

- стратегічне планування соціальної сфери громади, участь у розробці місцевих програм і бюджету;
- координація та контроль за наданням соціальних послуг Центром та іншими суб'єктами;
- ведення реєстрів пільгових категорій населення, оцінка потреб громади у соціальній підтримці;

- реалізація державної політики у сфері соціального захисту ветеранів та членів їхніх сімей, організація ветеранського хабу;
- призначення допомог, субсидій, компенсацій, забезпечення пільг, обстеження умов проживання;
- взаємодія з волонтерами, благодійними організаціями, установами охорони здоров'я та освіти для комплексної підтримки вразливих верств населення.

Таким чином, відділ соціального захисту населення та роботи з ветеранами виконавчого комітету Томашівської сільської ради є ключовим органом публічного управління, що забезпечує інтегрованість соціальної політики, прозорість прийняття рішень, ефективне використання бюджетних ресурсів і цільову підтримку мешканців громади в умовах війни, соціальної напруги та викликів повоєнної адаптації.

Показовим результатом злагодженої роботи як Центру надання соціальних послуг, так і Відділу соціального захисту населення та роботи з ветеранами є практичне охоплення основних соціально вразливих груп населення громади. Ефективна координація, цільове програмування та безпосереднє надання послуг дозволяють оперативно реагувати на виклики та потреби мешканців. У цьому контексті варто окремо проаналізувати демографічний склад основних реципієнтів соціального захисту та структуру послуг, які вони отримують у межах муніципальної системи підтримки.

Так, у структурі населення громади значну частку становлять особи, що потребують особливої уваги: пенсіонери (2601 особа), особи з інвалідністю (241), ВПО (1851 особа), багатодітні сім'ї (79), діти-сироти, малозабезпечені та родини загиблих військовослужбовців. Саме ці групи є основними реципієнтами соціальних послуг, таких як догляд вдома, стаціонарний догляд, натуральна допомога, соціальний супровід, консультування, інформування.

У 2023 році Центром надання соціальних послуг було надано понад 13 тис. послуг стаціонарного догляду, понад 1700 послуг догляду вдома, а також десятки індивідуальних супроводів і консультацій.

Фінансування соціального сектору з місцевого бюджету у 2024 році становить майже 14 млн грн, з яких понад 10 млн грн – на утримання ЦНСП, що свідчить про пріоритетність соціального напрямку в управлінні громадою.

Разом з тим, виявлено низку проблем: відсутність місць психосоціальної підтримки, брак фахівців із соціальної роботи, слабка інфраструктура у віддалених старостинських округах.

Актуальним викликом залишається недостатнє охоплення нових послуг (представництво інтересів, кризове втручання, підтримане проживання), а також потреба у створенні центрів життєстійкості для підтримки ВПО та ветеранів.

Громада демонструє відкритість до інновацій – зокрема, розглядається можливість створення соціального хабу для надання психосоціальної підтримки, адаптації постраждалих від бойових дій, розвитку батьківських компетентностей та підвищення соціальної згуртованості.

Таким чином, публічне управління соціальним захистом у Томашівській територіальній громаді має інституційну цілісність, прагне до адаптивності та потребує подальшого розвитку ресурсної бази, цифровізації сервісів, поглиблення партнерства з громадськими організаціями та застосування індивідуалізованих моделей підтримки населення. Для детальнішого аналізу ми провели SWOT-аналіз реалізації місцевої політики соціального захисту населення в Томашівській громаді, табл.2.3.

Як видно з табл. 2.2. Томашівська територіальна громада має потужний організаційний потенціал і демонструє відповідальне ставлення до соціального захисту вразливих категорій. Водночас, її сталий розвиток у цьому напрямі вимагає подолання кадрових і ресурсних обмежень, створення інфраструктури для комплексної підтримки, особливо у сфері психосоціального супроводу, а також активнішого використання можливостей цифровізації, партнерства та соціальних інновацій.

Публічне управління соціальним захистом у Томашівській громаді має інституційну сформованість, фінансову підтримку та націленість на адресну допомогу. Водночас, наявні виклики – недостатність психосоціальної інфраструктури, обмеження доступу у віддалених селах, низька активність з

інновацій у сфері соціального підприємництва — вимагають оновлення стратегії соціального захисту з акцентом на стійкість, інклюзію та міжсекторальну взаємодію.

Таблиця 2.3.

SWOT-аналіз реалізації соціального захисту у Томашівській ТГ

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> – Наявність інституційної структури (відділ соцзахисту, служба у справах дітей, ЦНСП). – Бюджетне фінансування пріоритетних соціальних програм. – Системна робота з вразливими категоріями (ветерани, ВПО, інваліди, діти-сироти). – Впровадження анкетування та інструментів оцінки потреб. – Наявність цифрових реєстрів та доступу до інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> – Обмежені кадрові ресурси, дефіцит фахівців соціальної сфери. – Відсутність окремої інфраструктури для психосоціальної підтримки (хабів). – Недостатній рівень охоплення новітніми формами послуг (кризове втручання, підтримане проживання). – Нерівномірний доступ до послуг у віддалених населених пунктах.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> – Створення центру життєстійкості або хабу психосоціальної підтримки. – Залучення донорської допомоги та співпраця з громадськими організаціями. – Розвиток соціального підприємництва як елементу інтеграції вразливих груп. – Цифровізація послуг та розширення доступу через "єдине вікно". 	<ul style="list-style-type: none"> – Тривала військова агресія, що спричиняє зростання соціального навантаження. – Дефіцит фінансування через економічну нестабільність. – Вигорання персоналу внаслідок перевантаження та недостатньої підтримки. – Зниження соціальної згуртованості та зростання запиту на допомогу.

Узагальнюючи результати визначення потреб громади у соціальних послугах на 2024 рік [32] можна зробити висновок, що система публічного управління соціальним захистом у Томашівській громаді має чітко окреслену організаційну структуру, засновану на взаємодії виконавчих органів влади (зокрема Відділу соціального захисту населення та роботи з ветеранами) та Центру надання соціальних послуг. В основі цієї системи – орієнтація на потреби населення, принцип адресності, профілактичний підхід і міжсекторальна співпраця.

Проаналізований нами звіт з оцінки потреб у соціальних послугах [32] продемонстрував, що найбільш вразливими залишаються пенсіонери, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, багатодітні родини, сім'ї загиблих

військовослужбовців. Саме ці групи є основними реципієнтами послуг соціального захисту. Проведене опитування також виявило високий рівень задоволеності громадян наданими послугами, а також потребу у розширенні спектру підтримки – зокрема психосоціальної допомоги.

Актуальними завданнями публічного управління у цій сфері залишаються: розвиток інституційної спроможності Центру та Відділу, створення хабу психосоціальної підтримки, розширення партнерств з громадськими та волонтерськими організаціями, підвищення інформованості громадян, запровадження гнучких форм надання соціальних послуг. Усі ці елементи дозволяють Томашівській громаді будувати стійку, орієнтовану на людину модель соціального захисту, яка відповідає сучасним викликам та потребам місцевого населення.

Отже, серед ключових позитивних аспектів діяльності Томашівської громади варто відзначити наявність чітко вибудованої системи соціального захисту, що охоплює широкий спектр цільових груп, активну позицію в питаннях моніторингу потреб населення (зокрема шляхом анкетування), забезпечення сталого бюджетного фінансування та відкритість до інновацій, таких як створення соціальних хабів і розвиток партнерства з громадськими організаціями. Це свідчить про стратегічну орієнтацію громади на підвищення якості життя та соціальної згуртованості.

Висновки до розділу 2

1. Томашівська сільська територіальна громада має досить потужні внутрішні ресурси для забезпечення сталого розвитку навіть в умовах зовнішніх викликів. Основними сильними сторонами громади є ефективна організація місцевого самоврядування, стабільна фінансова політика, розвиток цифрових сервісів, активна соціальна підтримка населення та наявність значного природно-ресурсного потенціалу. Водночас громада стикається зі слабкими місцями, серед яких – вузька галузева структура економіки, недорозвинений

малий бізнес, низький рівень туристичної інфраструктури та виклики демографічного характеру.

2. Громада ефективно реалізує соціально орієнтовану політику та підтримує вразливі категорії населення. У структурі бюджету пріоритет надається освіті, соціальному захисту та безпеці. Забезпечується доступність соціальних послуг, впроваджуються інклюзивні практики в освіті, реалізуються заходи з підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю. У громаді діє системна підтримка військовослужбовців, ветеранів війни та їхніх родин, що реалізується як через місцеві програми, так і через оперативну співпрацю з державними структурами. Організовано фінансову, психологічну й організаційну допомогу учасникам бойових дій, родинам загиблих, пораненим військовим. Забезпечується супровід у питаннях соціальних гарантій, пільг, забезпечення житлом.

3. Нормативно-правова база соціального захисту в Україні є формально розгалуженою та охоплює широке коло вразливих категорій населення, включаючи ветеранів, осіб з інвалідністю, дітей, малозабезпечених, внутрішньо переміщених осіб. Проте її ефективність суттєво обмежена через фрагментарність законодавства, недостатню адаптацію до умов воєнного часу, слабку міжвідомчу координацію, а також диспропорції у доступі до послуг на рівні громад. У цьому контексті, актуальним є перегляд та уніфікація соціального законодавства з урахуванням потреб воєнного часу та розвитку персоналізованих підходів до надання соціальної допомоги.

4. Система публічного управління соціальним захистом у Томашівській територіальній громаді функціонує як комплексний механізм взаємодії органів місцевого самоврядування, спеціалізованих служб та установ, спрямований на виявлення потреб населення і надання підтримки вразливим категоріям громадян. Соціальна політика громади є прикладом результативного публічного управління на місцевому рівні, що враховує соціально-демографічний контекст, сучасні виклики та потреби вразливих категорій. Такий підхід не лише зміцнює соціальну згуртованість, а й сприяє формуванню гуманного, безпечного середовища в умовах нестабільності та воєнних загроз.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ У ГРОМАДАХ

У сучасних умовах війни, децентралізації та соціально-економічної турбулентності питання ефективного публічного управління соціальним захистом набуває особливої актуальності. Громади опинилися в центрі вирішення проблем вразливих категорій населення – внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю, багатодітних родин, малозабезпечених домогосподарств. Від ефективності дій органів місцевого самоврядування залежить якість життя цих груп, соціальна згуртованість та стійкість територіальних громад.

У контексті реформування системи соціального захисту в Україні та зростаючої ролі територіальних громад у забезпеченні базових соціальних послуг, важливою є оцінка зарубіжного досвіду, який може бути адаптований до українських реалій. Особливий інтерес становлять моделі соціального забезпечення в країнах із розвиненою демократією та ринковою економікою, де публічне управління поєднується з активною участю громадських, благодійних і приватних структур. Одним із таких прикладів є система соціального захисту у Сполучених Штатах Америки, яка, незважаючи на відсутність єдиної централізованої моделі, демонструє ефективні підходи до організації пенсійного забезпечення, допомоги особам з інвалідністю, підтримки малозабезпечених і вразливих категорій.

Нижче подано огляд основних характеристик системи соціального захисту США, що може бути корисним для формування перспектив удосконалення відповідних механізмів в Україні та на рівні місцевих громад. Зокрема Бердянський Б. [33] відмічає, що У Сполучених Штатах Америки більшість функцій соціального обслуговування населення реалізуються недержавними структурами – благодійними організаціями, фондами, приватними компаніями та профспілками. Частина з них має міжнародний статус, зокрема, Армія Порятунку або Міжнародний Червоний Хрест. У США не існує єдиної централізованої загальнонаціональної системи соціального захисту. Натомість

вона формується з численних програм, які регулюються як на рівні окремих штатів, так і на федеральному рівні, іноді — шляхом їхньої співпраці. Крім того, певні програми можуть запроваджуватися на місцевому рівні.

Державна система соціального забезпечення США умовно поділяється на два ключові напрями: соціальна допомога та соціальне страхування, які різняться за джерелами фінансування. Соціальне страхування забезпечується за рахунок спеціальних фондів, що формуються з податків на соціальне страхування, які сплачують як працівники, так і роботодавці. Натомість соціальна допомога фінансується з бюджету – федерального, штатів або місцевого самоврядування.

Програми соціального страхування передбачають, що майбутні одержувачі пенсій самостійно або через своїх роботодавців роблять внески у відповідні фонди. Повноцінну державну пенсію за віком можуть отримувати громадяни, які досягли 65-річного віку та мають щонайменше 35 років трудового стажу. У разі меншого стажу – розмір виплат зменшується. Пенсія може бути оформлена і в 62 роки, однак з 20% зменшенням її розміру.

Середній розмір пенсії зазвичай забезпечує дохід на рівні або трохи вище межі бідності, тому пенсіонери з незначними додатковими доходами змушені вести скромний спосіб життя. Пенсіонерам дозволено працювати, але за перевищення встановеного порогу доходу з них утримується 50% пенсійних виплат, а також нараховується прибутковий податок, що в підсумку означає втрату до 70% додаткового доходу.

Допомога у разі втрати годувальника передбачена для членів родини померлого, який мав право на пенсію за віком. Розмір цієї допомоги розраховується з урахуванням пенсії, яку отримував би померлий, і залежить від віку та працездатності утриманців.

Допомога з інвалідності надається особам, які стали непрацездатними внаслідок хвороб або травм, у тому числі професійних. Для її отримання особа повинна мати необхідний страховий стаж – не менше п'яти років на підприємствах, охоплених Загальною федеральною програмою. За структурою і

принципами нарахування ця допомога подібна до пенсії за віком, а після досягнення пенсійного віку вона трансформується в пенсію за віком.

Таким чином, рівень пенсійного забезпечення в США безпосередньо залежить від тривалості страхового стажу та регулярності сплати внесків. Для України це питання є вкрай актуальним з огляду на проблеми у пенсійній системі, де часто виникають труднощі з виплатою гідних пенсій, що б відповідали базовим стандартам якості життя.

Наприклад, Канада застосовує модель інтеграції соціальних послуг на рівні громад [34]. Тут успішно функціонують єдині центри обслуговування, де громадяни можуть отримати широкий спектр послуг – від соціального консультування до працевлаштування. Участь місцевих громад у плануванні соціальних програм є обов'язковою. Широко впроваджуються індикатори ефективності послуг, що дозволяє оцінювати якість допомоги з позиції реципієнтів.

У Швеції муніципалітети відповідають за організацію та надання більшості соціальних послуг. Держава встановлює загальні стандарти, але громади мають автономію у виборі способів їх реалізації. Широко застосовується система кейс-менеджменту, яка передбачає індивідуальну роботу з кожною сім'єю або особою. Значна увага приділяється підготовці фахівців соціальної роботи та постійному професійному супроводу персоналу.

Соціальний захист у Німеччині реалізується за принципом субсидіарності: першочергово відповідальність несе сім'я або громадська організація, і лише у разі їх неспроможності – держава. У кожній громаді діють соціальні служби за місцем проживання, що координують надання допомоги з урахуванням конкретних потреб. Поширена практика – соціальні мобільні команди, які обслуговують сільські райони та віддалені території.

Показовим прикладом є Польські громади, які активно впроваджують центри соціального обслуговування та поєднують медичні, психологічні, юридичні та побутові послуги для вразливих груп [35]. Такі центри діють на засадах єдиного вікна, що суттєво підвищує доступність та ефективність

підтримки. У практиці – регулярне анкетування мешканців та розробка локальних стратегій соціального розвитку, адаптованих до потреб громади.

Таким чином, зарубіжні підходи демонструють високу ефективність децентралізованих моделей соціального захисту, заснованих на:

- взаємодії органів місцевого самоврядування з неурядовими структурами;
- гнучких механізмах реагування на потреби;
- системності у плануванні та моніторингу;
- професіоналізації соціальної роботи;
- цифровізації обліку й адміністрування послуг.

Урахування зазначених практик може слугувати основою для вдосконалення публічного управління соціальним захистом у територіальних громадах України, зокрема в умовах воєнного стану, демографічних змін і зростання соціального навантаження.

Водночас, практика публічного управління у сфері соціального захисту в Україні демонструє не лише позитивні приклади, а й низку системних проблем: кадровий дефіцит, недостатній рівень цифровізації, слабку міжвідомчу взаємодію, нерівний доступ до послуг у сільській місцевості тощо. Саме тому постає необхідність визначення стратегічних напрямів вдосконалення механізмів управління соціальним захистом на місцевому рівні, що дозволить громадам ефективніше реалізовувати соціальну політику, адаптовану до потреб конкретного населення.

У цьому контексті можна сформулювати узагальнені напрями вдосконалення публічного управління соціальним захистом, які можуть бути враховані в роботі органів місцевої влади, фахівцями з соціальної політики, дослідниками та партнерами з громадського сектору. Зокрема, розвиток інституційної спроможності:

– Розширення повноважень та зміцнення кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування, відповідальних за соціальний захист.

- Підвищення фахового рівня соціальних працівників, запровадження системи безперервного навчання, супервізії.

- Створення функціональних структур (соціальні хаби, центри життєстійкості) для оперативного реагування на кризові ситуації.

Також актуальною залишається цифровізація соціальних послуг:

- Впровадження єдиної цифрової платформи соціального захисту на місцевому рівні, інтегрованої з національними реєстрами.

- Автоматизація процесів надання послуг, ведення обліку, електронна черга, мобільні застосунки для отримувачів послуг.

- Забезпечення цифрової грамотності працівників і користувачів соціальних сервісів.

Потрібно працювати над удосконалення механізмів оцінки потреб, зокрема:

- Систематичне анкетування мешканців, створення локальних соціальних профілів громад.

- Використання індикаторного аналізу для моніторингу рівня соціального благополуччя.

- Запровадження гнучких форм аналізу потреб для адаптації соціальних програм до змін у середовищі.

Вкрай важливим нам видається потреба посилення міжсекторальної взаємодії:

- Розширення партнерств між громадами, державними інституціями, громадськими організаціями, бізнесом і міжнародними донорами.

- Формування міжвідомчих команд із соціальної підтримки (в т.ч. мобільних) для комплексної допомоги вразливим категоріям.

- Активізація співпраці з медичними, освітніми та правозахисними установами на основі спільних протоколів.

Нагальною залишається потреба в підвищенні прозорості та підзвітності, зокрема:

- Регулярна публікація звітів про надані послуги, бюджетні витрати, результати соціальної політики громади.
- Залучення громадськості до планування, моніторингу та оцінювання соціальних програм.
- Розширення практики соціального аудиту та публічних обговорень із залученням бенефіціарів.

З огляду на нинішні проблеми в котрих опинилось населення України величезна потреба спостерігається щодо розвитку спеціалізованих послуг для цільових груп, зокрема:

- Запровадження інноваційних моделей допомоги для ветеранів, ВПО, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку (зокрема підтримане проживання, кризове втручання, медіація).
- Розширення мережі притулків, соціальних готелів, денних центрів, реабілітаційних майданчиків.
- Формування індивідуалізованих маршрутів допомоги та соціального супроводу.

Висновки до розділу 3

1. Публічне управління соціальним захистом у громадах України потребує стратегічного оновлення з урахуванням сучасних викликів – війни, демографічних змін, зростання потреб вразливих категорій населення. Територіальні громади стали ключовими суб'єктами у забезпеченні базових соціальних послуг, а отже – потребують посилення інституційної, кадрової та цифрової спроможності.

2. Вивчений нами зарубіжний досвід засвідчує ефективність децентралізованих моделей соціального захисту, де важливу роль відіграє співпраця органів місцевого самоврядування з громадськими, благодійними та приватними структурами, а також використання кейс-менеджменту, систем оцінки потреб та цифрових платформ. Ці практики можуть бути адаптовані в Україні для підвищення адресності, якості та доступності соціальних послуг.

3. Враховуючи те, що практика публічного управління у сфері соціального захисту в Україні демонструє не лише позитивні приклади, а й низку системних проблем: кадровий дефіцит, недостатній рівень цифровізації, слабку міжвідомчу взаємодію, нерівний доступ до послуг у сільській місцевості на сьогодні постає необхідність визначення стратегічних напрямів удосконалення механізмів управління соціальним захистом на місцевому рівні, що дозволить громадам ефективніше реалізовувати соціальну політику, адаптовану до потреб конкретного населення. На нашу думку, ключовими напрямками такого удосконалення є: розвиток соціальних хабів і спеціалізованих центрів підтримки; професіоналізація та навчання кадрів; цифровізація сервісів; запровадження механізмів прозорості й підзвітності; посилення міжсекторальної взаємодії. Лише комплексний підхід дозволить створити в громадах сучасну, ефективну та людино-орієнтовану систему соціального захисту.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Публічне управління соціальним захистом у громадах є ключовим інструментом реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні, що забезпечує ефективне надання соціальних послуг з урахуванням специфіки потреб населення. Публічне управління соціальним захистом в громадах виконує такі ключові функції:

- Ідентифікація потреб громади – через діалог, аналіз соціальних даних, роботу соціальних служб на місцях.
- Формування програм підтримки – на основі місцевих стратегій розвитку та державної соціальної політики.
- Адресне надання соціальних послуг – з урахуванням індивідуальних обставин і потреб мешканців.
- Залучення ресурсів та партнерів – включно з волонтерами, бізнесом, міжнародною допомогою.
- Оцінка ефективності – через моніторинг результатів, зворотний зв'язок і громадський контроль.

2. У межах публічного управління на місцевому рівні пріоритетами є інтеграція управлінських процесів, міжвідомча взаємодія, стратегічне планування та розвиток партнерства, що дозволяє формувати адаптивну, цілеспрямовану та сталу модель соціального захисту. Особлива увага має приділятися реалізації принципів децентралізації, субсидіарності, прозорості та участі громадян.

3. Для забезпечення результативності публічного управління соціальним захистом необхідно впроваджувати ефективні управлінські механізми, зокрема податкові, бюджетні, адміністративні, програмні та правові інструменти. Їхнє узгоджене застосування у рамках інтегрованої системи дозволяє не лише задовольнити базові соціальні потреби, а й сприяти соціальній інклюзії, самореалізації та підвищенню якості життя населення громад.

4. Нормативно-правова база соціального захисту в Україні є формально розгалуженою та охоплює широке коло вразливих категорій населення, включаючи ветеранів, осіб з інвалідністю, дітей, малозабезпечених, внутрішньо

переміщених осіб. Проте її ефективність суттєво обмежена через фрагментарність законодавства, недостатню адаптацію до умов воєнного часу, слабку міжвідомчу координацію, а також диспропорції у доступі до послуг на рівні громад. У цьому контексті, актуальним є перегляд та уніфікація соціального законодавства з урахуванням потреб воєнного часу та розвитку персоніфікованих підходів до надання соціальної допомоги.

5. Томашівська сільська територіальна громада має досить потужні внутрішні ресурси для забезпечення сталого розвитку навіть в умовах зовнішніх викликів. Основними сильними сторонами громади є ефективна організація місцевого самоврядування, стабільна фінансова політика, розвиток цифрових сервісів, активна соціальна підтримка населення та наявність значного природно-ресурсного потенціалу. Водночас громада стикається зі слабкими місцями, серед яких – вузька галузева структура економіки, недорозвинений малий бізнес, низький рівень туристичної інфраструктури та виклики демографічного характеру.

6. У Томашівській територіальній громаді сформовано функціонально дієздатну модель публічного управління у сфері соціального захисту, яка базується на тісній взаємодії між Відділом соціального захисту населення та Центром надання соціальних послуг. Така модель забезпечує ефективну реалізацію державної політики на локальному рівні, адаптуючи її до потреб вразливих категорій – ветеранів, ВПО, осіб з інвалідністю, багатодітних родин, дітей-сиріт тощо. Завдяки створенню спеціалізованих установ, як-от притулок та соціальний готель, громада здатна оперативно реагувати на кризові ситуації та надавати комплексну підтримку.

7. Аналіз практик громади показує, що основними засадами її соціальної політики є адресність, профілактичний підхід, орієнтація на потреби населення та міжсекторальна співпраця. Проведення соціологічних опитувань, регулярна оцінка потреб, фінансова підтримка соціального сектору й активне партнерство з громадськими ініціативами свідчать про прагнення громади до формування стійкої, інклюзивної та гнучкої системи соціального захисту. Отже, Томашівська територіальна громада демонструє системний підхід до реалізації публічного управління у сфері соціального захисту, забезпечуючи підтримку

вразливим категоріям населення через розгалужену інституційну мережу, фінансування пріоритетних програм та впровадження інструментів оцінки потреб. Це свідчить про наявність політичної волі, професійної спроможності та соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування.

8. Публічне управління соціальним захистом у громадах України потребує стратегічного оновлення з урахуванням сучасних викликів – війни, демографічних змін, зростання потреб вразливих категорій населення. Вивчений нами зарубіжний досвід засвідчує ефективність децентралізованих моделей соціального захисту, де важливу роль відіграє співпраця органів місцевого самоврядування з громадськими, благодійними та приватними структурами, а також використання кейс-менеджменту, систем оцінки потреб та цифрових платформ. Ці практики можуть бути адаптовані в Україні для підвищення адресності, якості та доступності соціальних послуг.

9. Враховуючи те, що практика публічного управління у сфері соціального захисту в Україні демонструє не лише позитивні приклади, а й низку системних проблем: кадровий дефіцит, недостатній рівень цифровізації, слабку міжвідомчу взаємодію, нерівний доступ до послуг у сільській місцевості на сьогодні постає необхідність визначення стратегічних напрямів удосконалення механізмів управління соціальним захистом на місцевому рівні, що дозволить громадам ефективніше реалізовувати соціальну політику, адаптовану до потреб конкретного населення. На нашу думку, ключовими напрямами такого удосконалення є: розвиток соціальних хабів і спеціалізованих центрів підтримки; професіоналізація та навчання кадрів; цифровізація сервісів; запровадження механізмів прозорості й підзвітності; посилення міжсекторальної взаємодії. Лише комплексний підхід дозволить створити в громадах сучасну, ефективну та людино-орієнтовану систему соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мелконян А.Г. Історичні й організаційно-правові основи формування вітчизняної системи публічного управління соціальним захистом. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2021. Том 32 (71) № 1. С.27-31.
2. Голубчук В. С. Публічне управління соціальним розвитком на основі підвищення якості життя. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 34. С. 255- 262.
3. Черчик Л. М., Коленда Н. В. та ін. Механізми управління соціоекологоекономічною безпекою держави: колективна монографія. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. М. Черчик. Луцьк: Терен, 2019. 280 с.
4. Колесніченко І. М., Литвиненко А. В. Інституціональна економіка: навчальний посібник. За заг. ред. І. М. Колесніченко. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 236 с.
5. Панухник О. В., Кудлак В. Я., Мариненко Н. Ю., Крамар І. Ю. та ін. Сучасні соціально-економічні проблеми теорії та практики розвитку економічних систем: колективна монографія. Відп. ред. О. В. Панухник. Тернопіл: ФОП Осадца Ю.В., 2016. 204 с.
6. Лаврухін В.В. Державне управління у сфері соціального захисту населення: теоретичні аспекти. Аспекти публічного управління. 2015. № 1-2 (15-16). С.66-72.
7. Сем'янчук П. М., Фасолько Т. М., Федорчук О. С., Кліманн О. Особливості функцій публічного управління у сфері соціального забезпечення. Університетські наукові записки. 2022. № 5-6 (89-90). С. 102-112.
8. Красота, О. Теоретичне підґрунтя модернізації соціальної політики. Вчені записки Університету «КРОК», 2020. (4 (60), 10–17.
9. Денисенко К. Державна політика у сфері соціального захисту: аналіз понятійно-категоріального апарату. Ефективність державного управління. 2017. ВИП. 2 (51). Ч. 1. С. 95-101.

10. Петровський П., Обіход М. Теоретико-методичні засади публічного управління розвитком соціальних послуг для дітей та сімей з дітьми в місцевих територіальних громадах. Вчені записки Університету «КРОК», 2020. 4 (60). С. 68–76.
11. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні. К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2002. 750 с.
12. Гусар Н.С. і Чальцева О.М. Публічне управління у сфері соціального захисту населення в Україні. Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень. 2024.С. 72-73.
13. Кириченко О. Ю. Соціальний захист населення як об'єкт публічного управління. Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття. Харків, 2019. С103-105.
14. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст.91. Редакція від 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
15. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.
16. Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 року № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів». URL: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 33, ст.235. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>.
17. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
18. Бондар М.І., Цятковська О.В., Чемодурова Є.Є. Соціальне забезпечення в територіальних громадах. Економіка та суспільство.2021. Випуск № 33. С.
19. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст.572. Редакція від 05.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

20. Закон України “Про соціальні послуги”. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, ст.73. Редакція від 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

21. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 1057-р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-%D1%80#Text>

22. Наказ Міністерства соціальної політики від 08.05.2025 року «Про затвердження Плану роботи Міністерства соціальної політики України на 2025 рік». URL: <https://www.msp.gov.ua/legislation/regulatory-framework/regulatory-framework-61>.

23. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 45, ст.425. Редакція від 02.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

24. Постанова Кабінету Міністрів України № 168 від 20 березня 2022 року «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану». Редакція від 29.03.2025. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>.

25. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 48, ст.409. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.

26. Закон України «Про прожитковий мінімум». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 38, ст.348. Редакція від 20.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>.

27. Положення «Про Центр надання соціальних послуг Томашівської сільської ради». Від 24.12.2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/04359991/398b1989af14e17c9b40c62690fe40fb.pdf.

28. Положення «Про соціальний готель Центру надання соціальних послуг Томашівської сільської ради». Від 04.05.2023. URL: https://rada.info/upload/users_files/04359991/16bc7bdcc669d1297e53cb4b4d63e2ce.pdf.

29. Рішення Томашівської сільської ради восьмого скликання «Про створення соціального гуртожитку (сімейного типу) як структурний підрозділ Центру надання соціальних послуг Томашівської сільської ради». URL: https://rada.info/upload/users_files/04359991/9677c4669acaf0d8f7d43d5c7a87ae3c.pdf.

30. Рішення Томашівської сільської ради восьмого скликання «Про утворення притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та або насильства за ознакою статті, як структурний підрозділ Центру надання соціальних послуг Томашівської сільської ради». URL: https://rada.info/upload/users_files/04359991/53052ad870d92e40b2fde91e59be7dda.pdf.

31. Положення Томашівської сільської ради № 10-48-VIII від 10.05.2024 р. «Про відділ соціального захисту населення та роботи 3 ветеранами виконавчого комітету Томашівської сільської ради». URL: <https://tg.gov.ua/socialnij-zahist-naselennya-16-57-45-28-12-2016/>.

32. Звіт «Про визначенню потреб Томашівської сільської територіальної громади в соціальних послугах на 2024 рік». URL: <https://tg.gov.ua/zvitnist-iz-viznachennya-potreb-u-socialnih-poslugah-naselennya-08-55-04-03-03-2025>.

33. Будеянський Б.С. Закордонний досвід системи публічного управління соціальним захистом населення: кращі практики для України. Наукові перспективи. 2023. №6(36).С.

34. Jenson, J. (2018). Redesigning Canadian Social Policy: Historical Legacies and Contemporary Directions. *Canadian Journal of Sociology*, 2018. 43(2), 123–145.

35. Balcerek, M., Lis, M. Social Services in Poland: Local Government Responsibilities and Challenges. In: *Journal of Social Work*, 2020. 20(5), 587–602.

ДОДАТКИ

Населення Томашівської громади

Центр громади	№	Назва населеного пункту	Кількість зареєстрованого населення	Узагальнення по старостатам
Центр громади	1	с. Томашівка	360	540
	2	с. Ярошівка	180	
	3	с. Великі Гуляки	462	
Великогуляківський старостинський округ	4	с. Федорівка	60	525
	5	с. Василівка	3	
	6	с. Вільне	608	
Вільненський старостинський округ	7	с. Юрівка	68	676
	8	с. Дідівщина	692	
Дідівщинський старостинський округ	9	с. Деминівка	78	773
	10	с. Вільшанська Нива	3	
	11	с. Дорогинка	637	
Дорогинський старостинський округ	12	с. Коціївка	133	770
	13	с. Пришивальня	215	
Пришивальницький старостинський округ	14	с. Вишня	12	270
	15	с. Кончаки	43	
	16	с. Соснівка	499	
Соснівський старостинський округ	17	с. Конопельки	4	503
	ВСЬОГО			

